
MTA Law Working Papers
2022/29

**Az adatvédelmi ombudsman ars poeticája és
morális jogértelmezése**

Bán-Forgács Nóra

ISSN 2064-4515

http://jog.tk.mta.hu/mta_lwp

Társadalomtudományi Kutatóközpont – MTA Kiválósági Kutatóhely

Eötvös Loránd Kutatási Hálózat

Centre for Social Sciences – MTA Centre of Excellence

Eötvös Loránd Research Network

BÁN-FORGÁCS NÓRA

Az adatvédelmi ombudsman ars poeticája és morális jogértelmezése

Szeretnénk ebben a tanulmányban összefoglalni az adatvédelmi ombudsman (1995-2010) tizenhat éves fennállásának ars poeticáját. Az Alkotmánybíróság az alkotmányértelmezés monopóliumán osztozik az ombudsmanokkal, és témánk szempontjából kiemelten az adatvédelmi ombudsmannal. Álláspontunk szerint az alkotmánykarakteréből következik az alkotmányértelmezés karaktere, annak indeterminizmusa, absztrakciója, amely a jogértelmezés széles lehetőségét biztosította az adatvédelmi ombudsmannak. A tanulmányban hipotézisünket az adatvédelmi ombudsman morális jogértelmezésről gyakorlati példákkal szeretnénk illusztrálni. Szeretnénk azokat az ombudsmani ajánlásokat és állásfoglalásokat ismertetni, amelyek az adatvédelmi ombudsman jogértelmezésének morális karakterjegyeire rámutat, és amelyek a tanulmány állítása szerint közvetlen összefüggésben vannak azzal a megállapítással, hogy az adatvédelmi ombudsman társadalmi-morális kérdésekben kimagaslóan aktív volt Magyarországon 1995 és 2012 között.

BEVEZETÉS

Az adatvédelmi ombudsman Magyarországon a köztársasági alkotmány(osság) intézménye. Története, jogfejlesztő szerepe révén a demokrácia alappillérei között emlékezhetünk rá. Az adatvédelmi szakombudsman az ombudsmani alapjogvédő háló fontos része. E tekintetben érdemes hangsúlyozni, hogy az adatvédelmi szakombudsman „osztja” az általános ombudsman közjogi státuszát. Az ombudsmani intézmény egyik korai kommentátora, Kukorelli István rámutat, hogy az 1989 után kialakult (és 2012 januárig hatályos) alapjogi rendszer alapintézményéről van szó. Ezt illusztrálja Kukorelli megjegyzése: „a törvény 1993-as megalkotását követően – ezt írtam az *Alkotmánytan* című tankönyvben: az országgyűlési biztos lehet a jogállam épületének díszítőeleme vagy tartóoszlopa”.¹ Kukorelli reményét fejezi ki, hogy az ombudsman esetén olyan tartóoszlopról van szó, amely sokáig szilárd alapját jelenti a köztársaság alkotmányos intézményrendszerének.²

Az 1992-es adatvédelmi törvény „a jogállami forradalom egyik utolsó nagy liberális vívmánya, amelyet igazi konszenzussal lehetett elfogadni. Ezt követte egy évvel később az ombudsmantörvény.”³ Mindkét jogszabály szellemiségében illeszkedik az 1989. évi XXXI. törvényt, a köztársasági alkotmányt⁴ közvetlenül követő „sarkalatos” törvények sorába.

Az adatvédelmi ombudsman intézményének a szellemisége az 1989-es alkotmányos forradalomban (rendszerváltásban) gyökerezik, egész pontosan az Ellenzéki Kerekasztal –

¹ Kukorelli István: Tízéves az ombudsmantörvény. In: Tízéves a magyar ombudsmantörvény (szerk. Komlósy Szilvia). Országgyűlés Hivatala, Budapest 2004. 17. o

² Az adatvédelmi ombudsman mint jogállamalkotmányos intézménye fennállásának tizenhetedik évében s zű nt meg, 2012. január elsején.

³ Majtényi László: Ombudsman. In: Ombudsman 1995–2001 (szerk. Gönczöl Katalin – Kóthy Judit). Helikon Kiadó, Budapest 2001. 24. o. Majtényi állítását azzal támasztjuk alá, hogy a törvényt 188 igen és 7 tartózkodás mellett fogadta el a magyar Országgyűlés. (Lásd 1992.10.27. 20:39:46-i szavazás jegyzőkönyve.)

⁴ Formailag, mint ismeretes, alkotmánymódosításról volt szó, hiszen az 1949. évi XX. törvényt módosították.

EKA) és a Nemzeti Kerekasztal (NEKA)-tárgyalások gondolatiságából nőtt ki,⁵ és ezt a szellemiséget tizenhat évig sikeresen hordozta az intézmény.⁶ Szimbolikusnak tűnik, hogy az 1989. október 23-án kikiáltott köztársasági alkotmány hatályon kívül helyezésével szűnt meg az adatvédelmi ombudsman jogintézménye – 2012. január elsejével. *Az intézmény filozófiája tehát elválaszthatatlan a köztársasági alkotmányt kikényszerítő szellemi örökségtől.*

Meggyőződésünk, hogy a magyar alkotmányos rendszerváltás megértéséhez nélkülözhetetlen ismerni az adatvédelmi ombudsman joggyakorlatát 2012. január elsejéig. A tanulmány érvelésében a magyar rendszerváltást az Alkotmánybírósághoz hasonlóan jelentősen formálta az adatvédelmi biztos joggyakorlata. Másrészt az adatvédelmi ombudsman joggyakorlatának karakterjegyeit szeretné a tanulmány bemutatni, a rendszerváltás az adatvédelmi ombudsman néhány fontos és jellemző jogesetén keresztül. Igazolni szeretnénk azt az állítást, hogy az adatvédelmi ombudsman esetjoga tudatosan, az Alkotmánybíróság nagy jelentőségű adatvédelmi határozataiból kinőve alapjogvédő fundamentalista volt.

Az adatvédelmi ombudsman jogértelmezési lehetőségeit, egyben kereteit meghatározza a magyar közjogi rendszerben elfoglalt helye (intézményi oldal), másrészt pedig meghatározza az *ipso iure alapjogvédelmi* funkciója, amely elválaszthatatlan – érvelésünkben – az Alkotmány primer értelmezésétől (ezt a jövőben eljárásjogi oldalként nevezzük).⁷ Ez utóbbit mintegy kibontja⁸ az adatvédelmi törvény, amely az Alkotmány normaszövegére támaszkodva az ombudsman feladatává teszi a személyes adatok védelmét és a közérdekű adatok nyilvánosságának a biztosítását. Az adatvédelmi törvény így rendelkezik:

„Az Országgyűlés – a Magyar Köztársaság Alkotmányában foglaltakkal összhangban – a személyes adatok védelmét, valamint a közérdekű adatok megismeréséhez való jog érvényesülését szolgáló alapvető szabályokról a következő törvényt alkotja: 1. fejezet, 1. § (1) bekezdés: e törvény célja annak biztosítása [...], hogy személyes adatával mindenki maga rendelkezzen, és a közérdekű adatokat mindenki megismerhesse.”⁹

A hatalommegosztásban elfoglalt hely minden alkotmányos szerv *legnagyobb értéke*. Az adatvédelmi ombudsman független, jogállásában osztrja az alkotmányvédelmi szervek „sorsát”, kapcsolata a végrehajtó hatalommal csak a *hatalommegosztás rendszerében* értelmes. Ellensúlyt jelent. Magyarán, a hatalommegosztásban elfoglalt helynek indexálható helyértéke van: minél jobban elválik egy (alkotmányos) szerv a többi hatalmi ágtól, annál függetlenebb, joggyakorlatában is. Ezért az adatvédelmi ombudsman ebben a tanulmányban részletesen bemutatott joggyakorlata, esetjoga teljesen másként alakult volna, ha az adatvédelmi ombudsman *teljes függetlenségét* az alkotmány és alkotmányos törvények nem garantálták volna.

Az adatvédelmi ombudsman alapjog-értelmezésével összefüggésben néhány általános alapvetést hangsúlyozni kell. Az egyik, hogy az ombudsmanok és az adatvédelmi ombudsman részese (legalábbis 2012-ig) azoknak a nemzetközi folyamatoknak, amelyek eredményeként a

⁵ Lásd *Bán-Forgács* Nóra: Az adatvédelmi ombudsman intézménye Magyarországon. A kezdet és a vég 1995–2011. L'Harmattan Könyvkiadó, Budapest 2021.

⁶ Lásd *Bozóki* András: Rendszerváltás és jogállami forradalom 1989-ben. In: Alkotmányozás Magyarországon és máshol (szerk. Jakab András – Körösnéyi András). Új Mandátum Könyvkiadó, Budapest 2012. 202. o.

⁷ Lásd *Ely*, John Hart: Democracy and Distrust. Harvard University Press, Cambridge 1981.

⁸ A közjogi változások után helyes a múlt idő használata is, az adatvédelmi törvény kibontotta az ombudsman feladatát.

⁹ 1992. évi LXIII. törvény a személyes adatok védelmére és a közérdekű adatok megismeréséről.

társadalmi döntések nagy részét a jogszolgáltatás becsatornázza. A legfontosabb társadalmi-morális kérdések alkotmánybíróági határozatokban és ombudsmani állásfoglalásokban öltnek testet.¹⁰ (Például témánk szempontjából az ügynökök megbüntetése, az átvilágítás, a lusztráció igazolhatósága, a múlt iratainak kutatása, az állam átláthatóságának demokratikus követelményrendszere, a közszféra demokratikus működése, stb.). Az alkotmányjog nyelvezetét és módszertanát illetően (ide értve vizsgált témánkat, az adatvédelmi jog nyelvezetét is) tökéletesen alkalmas a társadalmi-morális dilemmák jogi kifejtésére, Jakab kifejezésével élve dekódolására¹¹ és az így felmerülő mögöttes társadalmi kérdés eldöntésére. Az adatvédelmi ombudsman esetjogát tehát szükséges egy tágabb kontextusba is helyezni, azt nem lehet elválasztani a társadalmi kérdések „el- vagy átjogiasodásától”. A magyar rendszerváltás szinte valamennyi nagy kérdése előbb-utóbb „adatvédelmi kérdéssé” is vált az ombudsman aktivista joggyakorlata révén. (Mint később rámutatunk, nem utolsósorban az adatvédelmi ombudsman ambíciója révén, hogy ezen átalakulási folyamatokban aktív résztvevő legyen és „meglássá” az adatvédelmi aspektust számos társadalmi kérdés mögött.) Az adatvédelmi ombudsman esetjogát tehát szükséges egy tágabb kontextusba is helyezni, azt nem lehet elválasztani a társadalmi kérdések „el- vagy átjogiasodásától”.

Ha következetes a megfigyelésünk, akkor látjuk, hogy a társadalmi döntések jelentős részét a huszadik-huszonegyedik században a jogszolgáltatás (ide értjük az ombudsmant és az Alkotmánybíróságot is) artikulálja.¹² Elmondhatjuk, hogy a társadalmi akaratképzés fontos kérdései jogi döntésekben öltnek végső formát, itt manifesztálódnak.¹³ (A fenti megállapításaink az adatvédelmi ombudsman joggyakorlatát vizsgálva, a rendszerváltásról és a rendszerváltás utáni Magyarország helyzetéről szólnak, ahol a maihoz hasonló európai illiberális demokráciák még nem léteztek. A modern konstitutionalizmus erős alapjogvédelmi és alkotmányjogi kontrollal ugyanis nem az illiberális rendszerek sajátja.) Másik megfogalmazásban (Shapiro, Alec Stone Sweet) a társadalmi folyamatok a XX. század második felétől folyamatosan „elalkotmányjogiasodnak”.¹⁴ Ami ebből a változásból következik, az a jog instrumentalista és előmozdító funkcióinak az erősödése: magyarán a társadalmi változások gyakran a jogszolgáltatók (ombudsman, alkotmánybíróságok, bíróságok) révén, az ő „segítségükkel” és a közpolitikák implementációjával valósul meg.¹⁵ Ebben a folyamatban a tanulmány állítása szerint a magyar adatvédelmi ombudsman kiválóan megtalálta a szerepét.

¹⁰ Nem foglalkozik számos normatív kérdéssel a tanulmány, például azzal, hogy helyes-e, hogy az adatvédelmi ombudsman esetjogával formálta a magyar közjogi berendezkedést, jó-e, hogy szinte minden, a rendszerváltást érintő lényegi kérdésben az ombudsman állást foglalt, és hogy az ombudsman nemcsak aktív, de állításunk szerint aktivista szereplője is volt a magyar közjogi rendszernek.

¹¹ A „dekódolás” kifejezést Jakab Andrásról kölcsönöztük. Lásd *Jakab András: Az európai alkotmányjog nyelve*. MTA doktori dolgozat 2015.

¹² *Volcansek, Mary: Judicialization of Politics or Politicization of the Courts in New Democracies? In: Judicial Power – How constitutional courts affect political transformations* (szerk. Christine Landfried). Cambridge University Press, Cambridge 2019. 66. o.

¹³ A „társadalmi akaratképzés” kifejezést használja Kovács Ágnes. Lásd *Kovács Ágnes: Alapjogok ütközése a bírósági gyakorlatban – az alkotmánybíróságok szerepe az alapjogi konfliktusok feloldásában*. Doktori (PhD-) értekezés 2013.

¹⁴ Lásd *Shapiro, Martin – Stone Sweet, Alec: On Law, Politics, and Judicialization*. Oxford Scholarship, Oxford. Online: November 2003. 1. o.; *Stone Sweet, Alec: Governing with Judges: Constitutional Politics in Europe*. Oxford Scholarship, Oxford. Online: April 2004.

¹⁵ *Guarnieri, Carlo – Pederzoli, Patrizia: The Power of Judges: A Comparative Study of Courts and Democracy*. Oxford University Press, Oxford 2002. Lásd még: *Rosenfeld, Michel: Judicial Politics versus Ordinary Politics*. In: *Judicial Power* (szerk. Landfried, Christine). Cambridge University Press, Cambridge 2019. 36–65. o.

1. AZ ADATVÉDELMI OMBUDSMAN ARS POETICÁJA

1.1. BEVEZETŐ

Az előző pontban hangsúlyoztuk az adatvédelmi ombudsman szerepét a társadalmi akaratképzés fontos döntéseinek a meghozatalában. *Ennél azonban többet is állítunk. A tanulmány állításában a magyar adatvédelmi ombudsmanok tudatos joggyakorlata, jogfelfogása a létező társadalmi folyamatok befolyásolására irányult.* A tanulmány hangsúlyozza, hogy az adatvédelmi ombudsman gyakran terjesztette ki jogértelmezését más alkotmányos alapjog védelmében is.

Álláspontunk szerint minden alkotmányos gyakorlat (egyébként minden joggyakorlat), így az adatvédelmi ombudsman joggyakorlata is egy tágabb jogelméleti kontextusban vizsgálható csak. Ez a jogelméleti kontextus az adatvédelmi ombudsman esetén a tanulmány érvelésében az alapjogok morális értelmezése.

Álláspontunk, hogy a jogelméleti kérdés nem szeparálható a mögöttes világnézeti kérdés eldöntésétől sem.¹⁶ Ezt Ficsor Krisztina így foglalja össze: a bírának (ide értjük a tanulmány érvelésében az alkotmányos juriszdikciót végző adatvédelmi ombudsmant) rendelkezniük kell valamilyen felfogással arról, hogy melyek azok a speciálisan jogi indokok, amelyekre a jogi gyakorlatban támaszkodhatnak és döntéseket igazolhatnak. Ilyenkor pedig abban foglalnak állást, hogy mit tekintenek a jog részének, azaz (ha nem tudatosan is) jogelméletet művelnek.¹⁷

Tehát az adatvédelmi ombudsman juriszdikciója abba a jogelméleti keretbe helyezhető, amit leginkább dworkini megközelítésnek hívhatunk, miszerint minden jogi döntés lényege az alapjogok erősítése, vagyis az alapjogvédelem koherens rendszere a demokrácia szubsztanciális eleme.¹⁸ Ebben a koncepcióban a „nehéz eseteknél” az ombudsman erkölcsi felfogása jut szerephez.¹⁹ Ezt a megközelítést alátámasztja az első adatvédelmi biztos egyik intézményalapító cikke, amelyben így fogalmaz:

„hogyan dolgozom [...] az alkotmánnyal? [...] Kérdezhetnénk úgy is: jogász vagy alkotmányjogász volnék-e inkább? [...] Meggyőződésem, hogy nem vagyok felhatalmazva arra, hogy valaha eltekintsek az alkotmány vagy a törvény szavaitól, de ez nem tiltja meg [...], hogy az erkölcsi jogokra úgy tekintsek, mint amelyek

¹⁶ *Dworkin*, Ronald: *Law's Empire*. Harvard University Press, Cambridge 1986. 5. o. Idézi *Ficsor* Krisztina: *Doktori (PhD) Értekezés* 2014. 31. o.

¹⁷ „Van-e szüksége a bírónak világnézetre? Legalább is annyira, amely mértékben szüksége van arra a magasabb, sőt legmagasabb szellemi munka területein alkotó minden munkásnak. [...] Világnézetük a tudás és gondolkodás magasabb színvonalára emelkedett embereknek, még ha erre megrendelést nem is tettek, akkor is van, ha nem is tudnak róla.” *Szűcs* Miklós: *A bíró világnézete. Jogtudományi Közöny* 1923. 24. sz. 185. o. Idézi *Ficsor*: i. m. 25. o.

¹⁸ Utalunk *Dworkin* számos könyvére, amelyekben álláspontját kifejti az alapjogok helyzetéről: *Dworkin*, Ronald: *Taking Rights Seriously*. Harvard University Press, Cambridge 1978.; *Dworkin*, Ronald: *Rights as Trumps*. In: *Theories of Rights* (szerk. Waldron, Jeremy). Oxford University Press, Oxford 1984.; *Dworkin*, Ronald: *A Matter of Principle*. Harvard University Press, Cambridge 1985.; *Dworkin*, Ronald: i. m. (1986). Másrészt nem célunk a továbbiakban a dworkini elmélet helyességével foglalkozni, megállapításunk inkább leíró jellegű: álláspontunk szerint az adatvédelmi ombudsman jogértelmezése a dworkini modellhez állt közel.

¹⁹ *Tóth* Gábor Attila: *Sólyom Lászlóval, az Alkotmánybíróság elnökével Tóth Gábor Attila beszélget. Fundamentum* 1997. 1. sz.

meghatározzák a jog értelmét, és az alkotmányt Ronald Dworkinhoz és a magyar alkotmánybírákhoz hasonlóan többnek gondoljam, mint textust.”²⁰

Ez a tanulmány igyekszik jogeseteken keresztül bemutatni, hogy az adatvédelmi ombudsman jogértelmezése messze túlmutat az adatvédelmi törvény betűjén. Ennek a megállapításnak is több jól elhatárolható rétege van: az egyiket már érintettük, eszerint alkotmányos juriszdkciója során *az alapjogokról* valamilyen koncepcióval kell rendelkeznie az adatvédelmi ombudsmannak – a tanulmány érvelésében, az adatvédelmi ombudsman esetén ez az alapjogi fundamentalizmus és az informalizmus (vagy antiformalizmus), Majtényi László ezt véleményében fel is vállalja: „mindenki tudja, aki a betűkkel dolgozik, hogy az idézés maga, az idézet kiválasztása, annak szövegekörnyezete nem lehet más, mint az idézett szöveg valamilyen értelmezése. Akkor is, ha az idézett szöveget tisztelve, gondosan, becsületesen járunk el.”²¹ Majtényi szerint „a láthatatlan alkotmány metaforikus fogalma sok ellenérzést, kevesebb érvelő bírálatot váltott ki az Alkotmánybíróság kritikusai részéről. Számomra semmi ijesztő nincs abban, ha a láthatatlan alkotmányt úgy fogadjuk el, hogy az Alkotmánybíróság jobb döntései hozzásegítenek bennünket az alkotmány szavainak teljesebb megértéséhez, azaz a rejtettet láthatóvá teszik.”²²

A rendszerváltás és az adatvédelem kapcsolata Magyarországon rendkívül összetett kérdés. E tekintetben is érdekes az első adatvédelmi biztos jogfelfogása: „a Magyar Köztársaság elmúlt tíz évének minden sikerét a szabadságjogok biztosítása terén elért eredményeknek tudhatjuk be”.²³ Nem vizsgáljuk ebben a tanulmányban, hogy ez a mondat valóban helytálló-e. Csupán azt kívánjuk illusztrálni, hogy a köztársaság első tíz évének minden sikerét Magyarországon *az adatvédelmi ombudsman szemlélete szerint* a szabadságjogok, köztük kiemelt helyen az információs szabadságjogok garantálták. A szerző állítása, hogy ebben a hitben – mármint, hogy a szabadságjogok, kiemelt helyen az információs jogok, garantálják Magyarország sikereit – alakította joggyakorlatát több mint másfél évtizeden át a mindenkori adatvédelmi ombudsman.

Az adatvédelmi ombudsman juriszdkciója abba a jogelméleti keretbe helyezhető, amit leginkább dworkini megközelítésnek hívhatunk, miszerint minden jogi döntés lényege az alapjogok erősítése, vagyis az alapjogvédelem koherens rendszere a demokrácia szubsztanciális eleme.²⁴ Ebben a koncepcióban a „nehéz eseteknél” az ombudsman erkölcsi felfogása jut szerephez.²⁵ Valamivel később az első adatvédelmi biztos megmagyarázza nemcsak jogfilozófiáját, amire joggyakorlatát alapítja, hanem eszköztárát is, amelyet röviden informalistának és aktivistának nevezhetünk. Eszerint: „kétségtelen, hogy a jogszabály [az adatvédelmi törvény] kevés paragrafusból áll, de én nagyon is híve vagyok a levegős, nagyvonalú szabályozásnak” [ti: minél nagyvonalúbb a szabályozás, annál nagyobb a tere a kreatív jogértelmezésnek].²⁶ Dworkinhoz abban is hasonlít ez a megközelítés, hogy az alapjogvédelmet a demokrácia prioritásának tekinti, még akkor is, ha ezzel sokszor jogtalan előnyhöz juttatja az azzal visszaélőket. Majtényi így fogalmaz: „adatvédelmi biztosként naponta kell válaszolnom arra, milyen alkotmányosság az, amelynek normaszegők, gonosztevők a haszonélvezői, miért nem mindig a rendes embereket védjük, mi

²⁰ Majtényi László: Kinek a feladata az alkotmány közvetlen alkalmazása? *Fundamentum* 1998. 4. sz. 42-43. o.

²¹ Majtényi: i. m. (1998) 42–43. o.

²² Majtényi: i. m. (1998) 41. o.

²³ Majtényi: i. m. (1998) 43. o.

²⁴ L. 18. lábjegyzet.

²⁵ Tóth: i. m. (1997).

²⁶ A magyarázat a tanulmány szerzőjétől (Bán-Forgács Nóra) származik.

ombudsmanok [...] jegyzem én meg nem örömmel, de meggyőződésből [...] a vesztegetés együtt jár az alkotmányos léttel. Oly földi vám ez, mely égi hozomány.”²⁷

A tanulmány arra is rá szeretne mutatni, hogy az ombudsman joggyakorlatán keresztül alapjogvédő-fundamentalista szemlélettel gyakran túlterjeszkedett nemcsak a jogszabály szövegén, az adatvédelmi törvény betűjén, hanem tulajdonképpen a törvényhozó szándékán is. (Egy kreatív jogértelmezés – egyes felfogásokban – az ombudsman *nem kötelező erejű döntéseivel* indokolható, azonban az aktivizmus már vitathatatlan a törvényhozó eredeti szándékával szemben.) Majtényi László ezt jogértelmezésében fel is vállalja. Ahogy korábban idéztük: „mindenki tudja, aki a betűkkel dolgozik, hogy az idézés maga, az idézet kiválasztása, annak szöveggörnyezete nem lehet más, mint az idézett szöveg valamilyen értelmezése. Akkor is, ha az idézett szöveget tisztelve, gondosan, becsületesen járunk el.”²⁸

1.2. A HÁROM ADATVÉDELMI OMBUDSMAN JOGFELFOGÁSA

Mint utaltunk rá, szeretnénk ebben a fejezetben összefoglalni az adatvédelmi ombudsman tizenhat éves fennállásának ars poeticáját. Egyetérthetünk Szabó Máté D. megállapításával, miszerint nem is tagadható, hogy az információs jogok magyarországi értelmezése és jelentősége valószínűleg egészen másképpen alakult volna, ha történetesen valaki más az első adatvédelmi biztos. Majtényi feladata az alapok kidolgozása és ezeknek a gyakorlatban való megszilárdítása volt, és amikor nagyon praktikus kérdéseket kellett megválaszolnia, akkor sem szakadt el az elvi alapoktól.²⁹ Ez a megállapítás tökéletesen harmonizál a tanulmány korábbi mondandójával, miszerint az alkotmányos joggyakorlat nem önmagában áll, annak illeszkednie kell egy tágabb jogelméleti kontextusba, amely az adatvédelmi ombudsman esetén az *alapjogvédő aktivizmus* volt.

Ugyanakkor a tanulmány nem támogatja Szabó azon állítását, hogy érdemben nincs jogeset, amivel 2001 után érdemes lenne foglalkozni.³⁰ Éppen ellenkezőleg, ugyan kimutathatók fontos törésvonalak az alapjogi intézmény fennállásának tizenhat éve alatt, *azonban történelmi visszatekintésben* az ügyek kontinuitása, az egységes jogfelfogás áthatja a biztos joggyakorlatát 1995-től 2011 végéig. Az Alkotmánybírósággal az analógia e tekintetben is figyelemre méltó. Sólyom László leköszönő alkotmánybíró – helyesen – a következőkre hivatkozik: „óvnék attól, hogy bevezessük az amerikai szokást, ahol volt »Warren Court«, most pedig »Rehnquist Court«-ról beszélnek. Nálunk nincs »Sólyom Court«. Ez nagyon rosszul hangzik Európában, és a kollégákkal szemben sem fair.”³¹ Ezt fontos megállapításnak tartjuk az adatvédelmi ombudsman esetében is.

A rendszerváltás és az ombudsman kapcsolatáról érdemes megjegyezni, hogy Majtényi László első adatvédelmi biztos érvelésében Magyarországon az adatvédelem volt az egyik

²⁷ Kemény Zsigmondot idézi Majtényi: i. m. (1998).

²⁸ Majtényi: i. m. (1998) 42-43. o.

²⁹ Szabó Máté Dániel: Hogyan érdemes gondolkodni adatvédelemről és információs szabadságról? *Fundamentum* 2007. 1. sz. 124. o.

³⁰ „A válogatás tematikus csoportosításban tárja elénk az ügyeket, amelyek sora feltűnően véget ér 2001-nél, akkor, amikor az első adatvédelmi biztos megbízatása lejárt. [...] elvi-fogalmi szinten azóta nem született említésre méltó újdonság.” Szabó: i. m. 125. o. Túl egy ilyen állítás vitatható valóságtartalmán, miszerint tizenhat év joggyakorlatából nincsen egyetlen említésre méltó jogeset, Szabó ezt az állítást empirikus kutatási eredménnyel sem támasztja alá.

³¹ A „nehézeseteknél” a bíró erkölcsi felfogása jut szerephez lásd Tóth Gábor Attila: i. m. (1997).

tengely, amelyen átfordult a világ.³² Ennek több aspektusa is van, amelyekre érdemes rámutatni, az egyik aspektusa kétségtelenül az, hogy az adatvédelmi biztos a jogesetek megoldásán túl ambicionálta a magyarországi jogi kultúra meghonosítását is.

Majtényi László így fogalmaz: „azt nem tagadom, adatvédelmi biztosként az egyik legfőbb törekvésem az volt, hogy hozzájáruljak az alkotmányos szemlélet, az emberi jogi kultúra terjesztéséhez. Az még nyitott kérdés, hogy [ezek az ombudsmani kötetek] a jövőben hatással lesznek-e a magyar jogi gondolkodásra.”³³ (Ezt Majtényi Sólyom László érveire válaszolta, miszerint az adatvédelmi biztos éves beszámolóit tartalmazó köteteknek a magyar alkotmányjog „forrásai között a helyük”. Majtényi megállapításában „... Sólyom arra utalt, hogy az alkotmányos kultúra részévé kell válniuk” az adatvédelmi biztos Beszámolóinak.)

Az intézményalapító a jogi kultúra kialakításáról az érvelését így folytatja:

„meggyőződésem, hogy Kelet-Közép-Európában a jogi kultúra alakításában jelentősége van annak, ha nem büntetéssel, megtorlással, személyi és vagyoni szankciókkal érvényesítjük a jogot, hanem a nyilvánosság előtt *beszélünk*, beszélünk, beszélünk, vitatkozunk és beláttatjuk a másik féllel, hogy amit eddig gondolt és tett, helytelen volt. A jog alkalmazásának és érvényesítésének ez a módja korábban alig volt ismert Magyarországon. Hozzáteszem, hogy ez a fajta jogvédő küzdelem sokkal nehezebb, mint a szankciók érvényesítése.”³⁴

2011-ben az Adatvédelmi Biztos Irodája interjút készített valamennyi leköszönt adatvédelmi biztossal.³⁵ Az első felvetés, amelyet az adatvédelmi ombudsman intézményének megszűnése kapcsán az interjú megfogalmazott,³⁶ hogy az információs jogok mindig hatalom s egyén viszonyáról szóltak Majtényi László programadó megfogalmazásában, mert a rendszerváltás maximája (a tengely, amelyen megfordult a világ), hogy legyen a polgár átláthatatlan, az állam pedig legyen átlátható. A kérdés tehát az, hogy ez a maxima megvalósult-e, és meg is valósulhatott-e?

Majtényi László szerint „ez program, amely olyan célt jelöl ki, amelyhez a mindennapok közelebb vagy távolabb visznek, de maradéktalanul nem teljesíthető”. 2011-ben, az adatvédelmi ombudsman intézményének (egyébként nem jogállami) megszüntetése előtt néhány hónappal Majtényi érvelésében „a független adatvédelmi biztos intézményének megszüntetése idején [...] ebben a tekintetben is nagy sebességgel távolodunk a magyar jogállam programjától”. Majtényi így fogalmaz: „a magam szerény súlyával mindenestre támogatom a jelenlegi adatvédelmi biztosnak [ti. Jóri András ekkor hivatalban lévő ombudsmannak] az intézmény függetlenségének megőrzése érdekében tett erőfeszítéseit, annak ellenére, hogy ez nem kecsegtet gyors sikerrel”. A következő kérdés szerint az adatvédelem és információszabadság történetének egy fontos szakasza lezárult, és egy új fejezet kezdődik. Felmerül, hogy vannak-e maradandó vívmányok? Lesz mire visszaemlékezni? Majtényi László „hihetetlen személyes szerencsének tartja”, hogy alapítója

³² Tóth Gábor Attila: A társadalom kezd elfordulni a jogállami forradalom eszményeitől: Majtényi László távozó adatvédelmi biztossal Tóth Gábor Attila beszélget. *Fundamentum* 2001. 2. sz. 53. o.

³³ Tóth: i. m. (2001) 64. o.

³⁴ Tóth: i. m. (2001) 55. o.

³⁵ Az interjút a tanulmány szerzője készítette és szerkesztette: dr. Forgács Nóra. Felelős kiadó: dr. Jóri András. Az interjúorozat megjelent az adatvédelmi biztos utolsó konferenciájára. Ld. *Forgács Nóra: Adatvédelmi biztos 1995–2011. Interjú Péterfalvi Attilával. Adatvédelmi Biztos Irodája, Budapest 2011.*

³⁶ Lásd: *Forgács Nóra: Adatvédelmi biztos 1995–2011. Interjú Majtényi Lászlóval. Adatvédelmi Biztos Irodája, Budapest 2010. Az interjúorozat megjelent az adatvédelmi biztos utolsó konferenciájára.*

lehetett ennek az intézménynek. Majtényi szerint lesznek vívmányok, amik maradandóak, és ez önmagában is nagyon jó. „A jövő fölfelé nyitott. Az 1848-as törvények vagy az 1946. évi I. törvény máig erőt ad.”³⁷ „Hasonlóképpen leszünk a jogállami forradalommal is” – mutat rá Majtényi. „Jelenlegi népszerűtlensége csak időlegesen fedi el ezt. Egy szerencsétlen időszak után, melynek tartama nem látható”, de emberi életünk mértékével sem lesz Majtényi szerint beláthatatlanul hosszú, az információs jogokat is újraépítjük, de talán egészen el sem fogjuk veszíteni.³⁸ Érdemes itt megjegyezni, hogy ugyanakkor Majtényi László, programadó cikkében az ügyben túlzottan is optimista, hogy egy ilyen gazdag, heterogén esetjog, mint az adatvédelmi ombudsman joggyakorlata, mégoly világos alkotmányos ambícióval, amilyen az övé, ellentmondásmentes lehet. Meghaladja ezen tanulmány kereteit ennek vizsgálata, de érdemes megjegyeznünk, hogy az adatvédelmi ombudsman joggyakorlata nem volt ellentmondásmentes.³⁹ „Ha találnánk valódi ellentmondást két adatvédelmi biztosi jogi álláspont között, feltéve, hogy nem történt közben változás a pozitív jogban, komoly jogi selejtre kellene gyanakodnunk.”⁴⁰

Péterfalvi Attila második adatvédelmi biztos meghirdetett programja, miszerint „erős jogvédő szemlélettel, de a törvényi felhatalmazás keretein belül kell dolgoznunk”,⁴¹ látszatra ellentmond a tanulmány állításának az adatvédelmi ombudsman hangsúlyozott aktivizmusáról. De, mint látni fogjuk a jogeseteken keresztül kibontva, Péterfalvi megállapítása inkább retorika maradt csupán az ombudsman érvelésében, ezen programját adatvédelmi ombudsmanként Péterfalvi nem valósította meg. Inkább követte elődje aktivista jogértelmezését, amely több szempontból az egyszerűbb megoldás volt számára. Egyrészt Péterfalvi maga is részese volt az első adatvédelmi biztos munkatársaként az akkori aktivista szemlélet kialakításának, előre kitaposott úton haladt tovább az ombudsman (és sok szempontból kockázatosabb volt a járt utat járatlanra cserélni a kétezres évek elején, amikor a jogállami forradalom pátosza még áthatotta a jogi kultúrát). Másrészt az adatvédelmi ombudsman munkatársai az előző ombudsman esetjogát ismerték és alkalmazták, egy más alapjogi szemlélet egy másik szakmai hivatalt igényelt volna; az akkori köztisztviselőkre vonatkozó szigorú szabályok mellett a munkatársak megváltoztatása szinte lehetetlen volt. Ilyen nagy személyi változásokra a Nemzeti Adatvédelmi és Információs szabadság Hatóság 2012-es felállításáig kellett várni.

A második adatvédelmi ombudsman mandátumának hat évéből a legbüszkébb arra, hogy sikeres volt az információs jogok népszerűsítésében: „hogy mind az intézményt, mind pedig a két nevesített alkotmányos alapjogot a polgárok megismerték és mindennapjaik vélt vagy valós jogsértéseire ugyanúgy próbáltak orvoslást keresni, mint az egyéb jogsérelemre. Tehát nemcsak egy szűk, privilegizált réteg érezte úgy, hogy ezek fontos alkotmányos jogok, hanem az »utca embere« is.”⁴² Péterfalvi nem érezte, hogy fontos feladatot „hátra kellett volna hagynia” távozásával, és úgy ítélte meg, ha újra ombudsman lehetne, akkor sem tudná

³⁷ Forgács: i. m. (2010a).

³⁸ Forgács: i. m. (2010a).

³⁹ Ennek részletes kifejtésére a szerző külön műben vállalkozik. A kötet megjelenés alatt a következő címen: Bán-Forgács Nóra: A rendszerváltás és az adatvédelmi Ombudsman Magyarországon – Az adatvédelmi ombudsman alapjog-értelmezése.

⁴⁰ Majtényi: i. m. (1998) 42. o.

⁴¹ Szabó Máté Dániel: Péterfalvi Attila adatvédelmi biztos sal Szabó Máté Dániel beszélget. *Fundamentum* 2004. 1. sz.

⁴² Forgács: i. m. (2010a).

másként végezni feladatát.⁴³ Arra a kérdésre, hogy mit gondol, az új adatvédelmi hatóság joggyakorlatában támaszkodni fog-e a korábbi jogelődintézmény esetjogára, és ha igen, hogyan, Péterfalvi így válaszol 2011-ben: „az új adatvédelmi törvényből nem olvasható ki az, hogy a jogalkotó alapvetően meg kívánta volna változtatni a két alapjog védelmének eddigi vívmányait. Az eddigi gyakorlat tehát értékes forrása lehet a jövőbeni esetjognak is.” De Péterfalvi hangsúlyozza 2011-ben, hogy csak az új hatóság felállítása után lehet majd ezt a kérdést is konkrétan megvizsgálni.⁴⁴

A harmadik adatvédelmi ombudsman, Jóri András, saját munkáját értékelve a legnagyobb sikerének az adatvédelem és információszabadság új, (álláspontja szerint) kiegyensúlyozott viszonyának a megteremtését tartotta. Jóri András az adatvédelmet a magánszféra védelmének eszközeként értelmezte, és elutasította a bürokratikus kereteket, és ezzel álláspontja szerint a jogterület megítélését is javította.⁴⁵ Ezzel párhuzamosan Jóri úgy érezte, nőtt az információszabadság hangsúlya az intézmény működésében. „Mindezt tudatos elméleti munka támasztotta alá. A 2009-ben megjelent nagy Alkotmánykommentárral újjáéledő fogalomelemző alkotmányjogi iskola eredményeit alkalmaztuk a gyakorlatban. És persze fontos a hatékony kommunikáció: ezen a téren is professzionalizálódott a hivatal.”⁴⁶ Arra a kérdésre, hogy „szinte biztos, hogy hatéves mandátumát” nem fogja Jóri kitölteni, és hátrahagyott-e terveket, amiket nem tudott megvalósítani,⁴⁷ Jóri válasza az volt, hogy „sajnos, igen”, vannak megvalósíthatatlan szakmai tervei mint ombudsman. Jóri szerint:

„míg az új egyensúly megteremtése irányában döntő fontosságú lépéseket tettünk, további munka kellett volna ahhoz, hogy informatikai szempontú vizsgálatok végzésére is alkalmassá tegyük a hivatalt. Itt persze a peremfeltételek sem kedveztek az adatvédelmi biztosnak: az adatvédelmi jog »megújítása«, a 2011-es törvény csúfos kudarc, semmi újat nem hoz ezen a téren: az EU jogfejlődésének köszönhető kényszer-újítások is az adatvédelem számára hátrányosan valósultak meg. Így szakmailag indokolatlan módon a biztonsági incidensek nyilvánossága kapcsán is az NMHH játszik majd főszerepet.”⁴⁸

Összességében elmondható, hogy erős alapjogvédő szemlélet jellemezte a hivatalban lévő három adatvédelmi ombudsman jogfelfogását. A klasszikus ombudsmani szerepfelfogás mellett tett hitet minden korábbi adatvédelmi biztos, külön-külön. Az első adatvédelmi biztos (1995–2001-ig) ars poeticájához a klasszikus ombudsmani felfogás esett közel: „számomra a hagyományos ombudsmani szerep a rokonszenves, és ezt tartom hatékonyabbnak is”.⁴⁹ Jóri András pedig így vélekedik:

⁴³ A kérdés így szólt: „Mi az a feladat, amit hátrahagyott, de szívesen folytatná, ha lenne rá lehetősége?” „Nem hiszem, hogy másként csinálnám most, nem látok semmilyen okot arra, hogy állás pontot, véleményt cseréljek.” Ld. *Forgács*: i. m. (2010a).

⁴⁴ *Forgács*: i. m. (2011).

⁴⁴ Ebben egyébként igaza lett Péterfalvinak. Valóban mostanra telt el annyi idő a Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság életéből, hogy meg lehessen állapítani, hogy hű maradt-e a köztársasági ombudsmani tradíciókhoz. Álláspontunk szerint a válasz nemleges, de ennek a tanulmánynak nem tárgya a NAIH joggyakorlatának a feldolgozása. Ld. *Forgács*: i. m. (2011).

⁴⁵ *Forgács* Nóra: Adatvédelmi biztos 1995-2011. Interjú Jóri Andrással. Adatvédelmi Biztos Irodája, Budapest 2010.

⁴⁶ *Forgács*: i. m. (2010b).

⁴⁷ *Forgács*: i. m. (2010a).

⁴⁸ *Forgács*: i. m. (2010a). Jóri András bizalmát fejezi ki, hogy elmaradt tervei „középtávon megvalósulhatnak”.

⁴⁹ Lásd *Tóth*: i. m. (2001).

„bár jómagam javasoltam először a magyar jogirodalomban a hatósági jogkörök erősítését, nagyon fontosak a biztos azon jogkörei is, amelyek nem hatóságra, inkább jogvédő szervekre jellemzők [...]. Az európai fejlődés iránya éppen a közigazgatási hatóság felől a parlamenti biztos irányába vezet. Ezért a megoldás egy nem ombudsman jellegű parlamenti információs biztos: tehát országgyűlési biztos, hatósági hatáskörökkel, saját hivatali szervezettel.”⁵⁰

Érdeemes kiemelni, hogy a tanulmány szerzőjének korábbi munkájában hangsúlyozza, hogy az adatvédelmi ombudsman ars poeticájának a megértéséhez tisztáznunk kell, hogy pontosan milyen virtusokkal kell rendelkeznie egy „jó” adatvédelmi ombudsmannak:

„bizonyos virtusok együttes megléte nélkülözhetetlen az ombudsmani munka sikeréhez: szakértelem az adott területen, amely egyszerre követel szintetizáló képességet és gyakorlati jogszabályismeretet; továbbá szükséges a kimagasló szervezőképesség és irányítótehetség, hiszen egy több száz fős apparátust kell mozgatnia”.⁵¹

2. AZ ALKOTMÁNYÉRTELMEZÉSE ÉS AZ ADATVÉDELMI OMBUDSMAN

2.1. AZ ALKOTMÁNY ÉRTÉKTARTALMA

Az Alkotmánybíróság az alkotmányértelmezés monopóliumán osztozik az ombudsmanokkal és témánk szempontjából kiemelten az adatvédelmi ombudsmannal.

Álláspontunk szerint az alkotmány karakteréből következik az alkotmányértelmezés karaktere, annak indeterminizmusa, absztrakciója, amely a jogértelmezés széles lehetőségét biztosítja az ombudsmannak, és amelyet Gyórfi Tamás után „menthetetlenül morális gyakorlatnak”⁵² nevezünk.

Az alkotmány történeti, társadalmi és politikai dokumentum. Ahogy Jacobsohn fogalmaz: az alkotmány alapvető karakteréhez hozzátartozik a társadalmi, politikai, kulturális beágyazottsága.⁵³ Egy másik megfogalmazásban „az alkotmány identitásának részét képezik a politikai aspirációk, az elköteleződés a múlt iránt és egyben azok iránt, akik meg akarják haladni ezt a múltat”.⁵⁴ Az alkotmány különleges jogi dokumentum, „az alkotmány olyan szöveg, amely formálja az állam karakterét. Egy speciális jogi normát hordoz, amely a normatív piramis csúcsán áll.”⁵⁵ Ez a „norma alakítja az állam történelmi megjelenését és aspirációit, meghatározza az állam alapvető politikai nézeteit. Lefekteti a társadalmi értékek alapjait. Meghatározza az állam elkötelezettségét és orientációját [...]”.⁵⁶ A forradalomban született alkotmányok rendszerint tartalmazzák a győztesek legfontosabb értékeit. Így volt ez

⁵⁰ Jóri András adatvédelmi biztos beszámolója. Az információs biztosnak mind az adatvédelem, mind az információs szabadság terén hatékony hatósági eszközrendszerrel kell rendelkeznie. Ez nem jelenti a „formátlan” ombudsmani eljárás lehetőségének feladását. Lásd Jóri András: Az adatvédelemért és az információs szabadságért felelős biztos intézményéről. *Fundamentum* 2010. 2. sz. 18. o.

⁵¹ Lásd Forgács Nóra: Az alapjogok és azok védői. *Élet és Irodalom* 2008. 19. sz.

⁵² Gyórfi Tamás: *Against the New Constitutionalism*. Edward Elgar Publishing, Cheltenham 2016. 183. o.

⁵³ Jacobsohn, Gary Jeffrey: *Constitutional identity*. Harvard University Press, Cambridge 2010. 7–11. o.

⁵⁴ Jacobsohn: i. m. 7. o.

⁵⁵ Barak, Aharon: *The Judge in a Democracy*. Princeton University Press, New Jersey 2006. 134. o.

⁵⁶ Barak: i. m. 128. o.

a 18. századtól például a legújabb spanyol vagy portugál alkotmányokig.⁵⁷ Barak hangsúlyozza, hogy az alkotmány filozófia, politika, társadalom és jog egyben.⁵⁸ Az alkotmányok tehát történetileg kötöttek, politikailag a kor társadalmi törekvéseit tükrözik, és ideológiailag az adott társadalmi viszonyok hű leképezését adják, ezért (is) az *alkotmányos fogalmak politikai, filozófiai és morális* tartalmakat hordoznak.

Álláspontunk szerint az adatvédelmi ombudsman alkotmányértelmezési módszere csak akkor érhető meg, ha megértjük az alapjául szolgáló alkotmány értéktartalmát, eszerint: *az alkotmány a politikai közösség alapidokumentuma, a társadalmi együttélés szabályait tartalmazza, valamint a politikai intézményrendszer alapjait fekteti le.*

„Az alkotmány több és más, mint az azt megalkotó akarat vagy mint egy akarati aktusnak a létezőre gyakorolt (leíró jellegű) hatása. Az *alkotmányban sűrűsödnek össze a politikai közösség identitást képző értékei*, a közösségen belüli együttélés alapszabályai, ezen belül a közhatalom szerkezete és korlátai, valamint az alapvető jogok. Az adott közösségen belül ebből származtatjuk az alkotmánynak alárendelt jogi normák érvényességét és legitimitását, és végső soron erre vezetjük vissza jogi érveinket is; az alkotmány kulcs a jogrendszer megértéséhez és működéséhez. Az alkotmány ideológiai és világnézeti alapokra helyezi a hatalom gyakorlását amennyiben azt a nép kezében vagy más elv szerint rendezi el. Kinyilvánítja valamely világnézethez vagy valláshoz való viszonyát: amennyiben tipikusan keresztény, zsidó, muzulmán vagy világi államként határozza meg magát.”⁵⁹ „Mindebben a politikai filozófia szerepe az, hogy megadja a morális tagság és az autoritás közötti kapcsolatra vonatkozó szempontokat, [illetve] megvilágítja az engedelmesség és az engedetlenség közötti választás erkölcsi tartalmát és jelentőségét.”⁶⁰

Ami az alkotmány morális karakterét illeti, a tanulmány szerzőjének álláspontját tovább erősíti Kis János megállapítása, miszerint „a liberális alkotmányok erkölcsi alapelveket rögzítenek az állam és a társadalom számára; nehéz egyszerre helyeselni ezeket, és elfogadni, hogy akik megállapodnak bennük, azok közömbösek lehetnek [...] az erkölcs kívánalmai iránt, s még pszichológiai rokonszenvnek sem kell fűznie őket azokhoz, akiknek alkotmányt adnak”.⁶¹

Egyetérthetünk Michael J. Perry megfogalmazásával, szerinte az alkotmány egy tudatosan politikai cselekedet, meghatározott politikai-morális elveket hivatott deklarálni, tehát több, mint szavak összessége. Az alkotmány egyes rendelkezéseit az alkotmányozók abban a hitben ratifikálták, hogy az elvek elvét megalapozzák.⁶²

Összegzésként tehát a nemzeti alkotmányok a történelmi politikai küzdelmek manifesztumai, ezért az alkotmányok azon történelmi-világnézeti viszonyokat tükrözik, amelyek mögött sajátos erkölcsi világtrend húzódik meg. Az alkotmány nem egy „normatív vákuumban”

⁵⁷ Súlyom László: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Osiris Kiadó, Budapest 2001. 143. o.

⁵⁸ Barak: i. m. 128. o.

⁵⁹ Fröhlich Johanna: Az alkotmányértelmezési módszerek igazolása. Doktori értekezés 2017. 61–62. o. Fröhlich Johanna idézi Bódig Mátyást, lásd Bódig Mátyás: Politikai filozófiai jelentésrétegek az alkotmányban. *Állam- és Jogtudomány* 2002. 1–2. sz. 3–22. o.

⁶⁰ Fröhlich: i. m. 61–62. o.

⁶¹ Kis János: Alkotmányos demokrácia: három tanulmány. Indok Bt., Budapest 2000. 85–86. o.

⁶² Perry, Michael J.: The Legitimacy of Particular Conceptions of Constitutional Interpretation. *Virginia Law Review. Symposium on Democracy and Distrust: Ten Years Later* 1991. 77 (4). 690. o.

működik,⁶³ az „alkotmányon kívül és azt körülveve értékek és elvek vannak”, amelyeket az alkotmánynak kell kiteljesítenie.⁶⁴ Ezek közös értékeink.⁶⁵ *A jogot ezen értékek tükrében lehet csak értelmezni. „Az alkotmányok tehát elvekből és értékekből állnak, amelyeket az alaptörvény testesít meg.* A történelmi fejlődés során az alkotmány fokozatosan elmozdult az államszervezet, illetve az államhatalmak működésének egyszerű leírásától a modern alkotmányokban meghatározott értékek előírása felé. *Ez nem pusztán azt jelenti, hogy az alkotmányokba több előíró jellegű norma kerül (hiszen ez még nem jelentene feltétlenül minőségi változást), hanem azt, hogy az alkotmány alapvető karaktere összefonódni látszik az az abban foglalt értékekkel.”*⁶⁶

2.2. AZ ALKOTMÁNY MORALITÁSA

Az előző pont alatt tisztáztuk az alkotmány értéktartalmát. Az alkotmány értéktartalmából következik, hogy az alkotmányból levont legtöbb következtetés morális tartalommal bír. Ezen morális karakterétől egyetlen alkotmányt sem lehet megfosztani. A tanulmány csupán arra mutat rá, hogy az adatvédelmi ombudsman esetjoga ezen morális tartalmakat kibontja, kiszélesíti. Ez következik a tanulmány Bevezetőjében tárgyalt alkotmányos státuszából az ombudsmannak. A tanulmány korábbi állításában az adatvédelmi ombudsman független alkotmányos státusza kihát juriszdikciójára.

A tanulmány érvelésében az adatvédelmi ombudsman esetjoga *alapjogvédő, aktivista és morális jogértelmezésen* nyugszik. Jakab András szerint az alkotmánnyal kapcsolatos kulcsfogalmakat kétféleképpen is felfoghatjuk. Az egyik úton visszavezetjük őket bizonyos általános erkölcsi fogalmakra (vagy azokkal igazoljuk őket), mint amilyen az emberi méltóság vagy az egyenlő szabadság (ti. hogy egységes teleologikus háttérrel tulajdoníthassunk az alkotmányjog valamennyi kulcsfogalmának). A másik út, hogy társadalmi kihívásokra adott történelmi válaszoknak tekintjük őket. Jakab az utóbbi rendszerben hisz, az erkölcsi nézetek is magyarázhatók a társadalmi kihívásokra adott, hosszú távon elfogadott válaszokként.⁶⁷ Toynbee nyomán Jakab úgy gondolja, a társadalmak (az európaiakat is beleértve) időről időre új történelmi kihívásokkal szembesülnek, melyekre megpróbálnak helyes választ adni.⁶⁸

A tanulmány érveléséhez Jakab András első megállapítása áll közel, miszerint az alkotmánnyal kapcsolatos kulcsfogalmakat visszavezethetjük általános erkölcsi fogalmakra (vagy azokkal igazoljuk őket), és így egységes háttérrel adunk az alkotmányjog valamennyi kulcsfogalmának.

Azt is állítjuk, hogy az általános erkölcsi fogalmakra való visszavezetése a felmerülő jogkérdésnek nem egy „absztrakt normatív megközelítés”, *pláne nem a tanulmány szerzőjének saját morális jogértelmezése, hanem a jogi realizmus talaján maradván empirikusan bizonyítható, hogy az adatvédelmi ombudsman esetjoga alapjogvédő és*

⁶³ Lásd Hirschl, Ran: Comparative Matters: The Renaissance of Comparative Constitutional Law. Oxford University Press, Oxford 2014. 151. o. Lásd továbbá: Barak: i. m. 134–135. o.

⁶⁴ Barak: i. m. 134–135. o.

⁶⁵ Robert C. Post szerint „hasznos megőrizni az alkotmányos kultúra fogalmát, mert az alkotmányjog legitimitációja részben attól függ, hogy a jogon túli résztvevők mit gondolnak az Alkotmány mibenlétéről”. Post, Robert – Guinier, Lani: The Supreme Court 2002 Term. Foreword. *Harvard Law Review* 2003. 117. sz.

⁶⁶ Fröhlich: i. m. 62. o.

⁶⁷ Jakab itt Richard Posner-t hívja segítségül: Posner, Richard A.: The Problematics of Moral and Legal Theory. Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge 1999. 17–38. o.

⁶⁸ Toynbee, Arnold J.: A Study of History. Oxford University Press, Oxford 1946. Idézi Jakab: i. m. 13.

moralista. Tételmondatunk, hogy mivel az alkotmány társadalmi-morális tartalmakat hordoz, annak értelmezése is morális gyakorlat kell, hogy legyen.

2.3. A MORÁLIS JOGÉRTELMEZÉS ESETJOGA (JELLEGADÓ PÉLDÁK)

A tanulmány állításában, amire már többször hivatkoztunk, az adatvédelmi ombudsman esetjoga morális jogértelmezésen alapul Magyarországon 1995-től 2011 végéig.

A magyar alkotmányjogi szakirodalomban kevés kísérlet történt az adatvédelmi ombudsmani jogértelmezés karakterének jogeseteken keresztül feltárására.⁶⁹ A következőkben tehát hipotézisünket az adatvédelmi ombudsman morális jogértelmezésről, gyakorlati példákkal szeretnénk illusztrálni. Szeretnénk azokat az ajánlásokat és állásfoglalásokat ismertetni, amelyek a tanulmány állítása szerint közvetlen összefüggésben vannak azzal a megállapítással, hogy az adatvédelmi ombudsman társadalmi-morális kérdésekben aktív volt, joggyakorlatával formálta a jogi kultúráját. Egyben szeretnénk rávilágítani az ombudsmani alapjog-értelmezés szükségszerűen morális karakterjegyeire. Az alábbiakban ismertetett jogesetek nem a teljesség igényével lettek összegezve, számos jogeset kimaradt, másokat a tanulmányon túl csak egy nagyobb összegző mű tudja később bemutatni. Célunk, hogy reprezentatív jelleggel demonstrálni tudjuk a tanulmány korábbi állításait.

2.3.1. Magyar Igazság és Élet Pártja képviselőjelöltjei

Kezdetnek egy korai ügyet elevenítünk fel 1998-ból: a 234/K/1998 ügyben egy szélsőjobbaldali párt (Magyar Igazság és Élet Pártja, MIÉP) saját országgyűlési képviselőjelöltjeivel olyan szerződést kötött, mely szerint a jelöltek arról kellett nyilatkozniuk, hogy nem szenvednek alkohol- és/vagy kábítószer-függőségben, valamint nem homoszexuálisak-e. Az adatvédelmi ombudsman elvi álláspontja szerint

„a szerződési szabadság elvéből fakadóan a párt a képviselőjelöltjével bármilyen, jogszabályi tilomba nem ütköző tartalmú szerződést köthet. Ha a szerződést megkötése során írásba foglalták, a jelölt tehet olyan jognyilatkozatot, amely alapján a párt különleges adatai kezelésére jogosulttá válik. A különleges adatokkal kapcsolatos szerződési feltételek a szerződés tartalmától függően járhatnak a jelölt személyhez fűződő jogai sérelmével, de ennek megállapítására csak a konkrét szerződés részleteinek elemzésével juthatunk.”⁷⁰

Jól jelzi ennek a viszonylag egyszerű megítélésű ügynek is a morális tartalmát – és a jogértelmezés komplexitását –, hogy nem megkerülhető a kérdés a 234/K/1998 ügyben sem: vajon bármilyen személyes adatok sérelmét vagy személyiségi jogot sértő szerződés az adatvédelmi törvénybe ütközik-e?

⁶⁹ A magyar szakirodalomban négy nagyobb monográfia foglalkozik kifejezetten az általános ombudsman szerepével. Ezen monográfiák a témában a következők: *Majtényi László: Ombudsmann. Állampolgári jogok biztos a. Helikon Kiadó, Budapest 1992.*; *Varga Zs. András: Ombudsmanok Magyarországon. Az Országgyűlési biztosi és az Alkotmányvédelme. Rejtjel Kiadó, Budapest 2004.*; *Somody Bernadette: Az ombudsman típusú jogvédelem. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest 2010.*; *Varga Zs. András: Ombudsman, ügyész, magánjogi felelősség, alternatív közigazgatási kontroll Magyarországon. Pázmány Press, Budapest 2012.* A magyar ombudsmani irodalomban mindenképp említésre méltó Holló András korai és gondolatgazdag tanulmánya: *Holló András: Az állampolgári jogok országgyűlési biztos a. Magyar Közigazgatás 1990. 12. sz.*

⁷⁰ 234/K/1998.

A kérdés dogmatikailag tehát az, hogy le lehet-e mondani személyiségi jogainkról egy párttal kötött szerződésben. Ennek a mögöttes kérdésnek az eldöntése után válaszolható meg a 234/K/1998 ügy érdeme.

Amennyiben ebben az – értékválasztáson alapuló – dilemmában döntésre jutunk, maga az ügy már könnyen eldönthető. Enélkül azonban aligha.

Álláspontunk szerint az adatvédelmi törvényben védett alkotmányos jogainkról való lemondás pont olyan alkotmányos helyzetet teremt, mint bármely más állampolgári vagy emberi jogról való lemondás.

Például kérdezhetnénk, hogy szerződéssel ki lehet-e zárni a szólásszabadságot. Vagy lehet-e szerződéssel valakit röghöz kötni? A vallásszabadságról le lehet-e mondani? Egyértelmű, hogy bizonyos alkotmányos jogokról nem lehet lemondani. Például a szavazójog mindenkit megillet. Lehet, hogy valaki nem akar szavazni a demokratikus választásokon, de kizárt ennek a lehetőségéről előre – például szerződésben – lemondani. *Elvben* lehet, hogy valaki szolgátságban akar élni, de *elképzelhetetlen*, hogy lemondjon a rabszolgaság tilalmáról. A polgári törvénykönyv szerint semmis az ember jogképességét vagy cselekvőképességét korlátozó egyoldalú jognyilatkozat vagy szerződés.

De vajon alkotmányos korlátok nélkül mondhatunk-e le a magánszféránk védelméről? Két egyformán legitim érvelés is lehetséges a kérdésben, az első a szerződéses szabadságra helyezi a hangsúlyt (az adatvédelmi ombudsman idézett ügyben kifejtett álláspontja ehhez az érveléshez áll közel). A másik megközelítés az alapjogok védelmi funkciójára apellál, még magával az érintett akaratával szemben is.

Hasonló ez az ügy az ún. törpedobálásos ügyekhez. Több országban felnőtt szórakozóhelyeken kis termetű emberek eldobására szerveznek versenyt.⁷¹ A játék lényege, hogy aki a legmesszebbre dob, az lesz a nyertes. Az Egyesült Államokban több államban is jogszabály tiltja a szórakozóhelyeken a törpedobálást. Washington állam 5486. számú törvényjavaslata 2019-ben a törpedobálás betiltásáról rendelkezik. Franciaországban a törpedobálás ügye kétszer is megjárta a Conseil d'Etat-t. Mindkét esetben az Államtanács véleménye az volt, hogy egy közigazgatási szerv jogosan tagadhatja meg a törpedobálást a szórakozóhelyeken azon az alapon, hogy az sérti az emberi méltóságot, és így ellentétes a közrenddel.⁷²

Vajon alkotmányosan korlátok nélkül mondhatunk-e le a magánszféránk védelméről? Ez a kérdés az adatvédelmi biztos valóságshow-kkal kapcsolatos vizsgálatainak is megkerülhetetlen kérdése. A korai valóságshow-k ugyanis a szereplők intim szférájának a bemutatása árán hatalmas nézettségre tettek szert. Ha feltételezzük is, hogy az adatvédelmi törvény (Avtv). értelmében minden esetben az érintettek beleegyezése „tájékozott beleegyezésen”⁷³ alapult (tehát az érintett tisztában volt a filmforgatás összes részletével és körülményeivel, beleegyezése határozott, tájékozott volt), akkor is kérdéses, hogy hol vannak

⁷¹ Lásd *Forgács Nóra*: Szabad-e törpét dobálni? *HVG* 2006. június 7.

⁷² Conseil d'Etat, Assemblée, du 27 octobre 1995, 136727, publié au recueil Lebon, retrieved 5 July 2019. Conseil d'Etat, Assemblée, du 27 octobre 1995, 143578, inédit au recueil Lebon, retrieved 5 July 2019. A törpedobálásról részletesebben szól *Forgács*: i. m. 2006.

⁷³ A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény (Avtv.) 2. § 6. pontja szerint: E törvény alkalmazása során hozzájárulás: az érintett kívánságán ak önkéntes és határozott kinyilvánítása, amely megfelelő tájékoztatáson alapul, és amellyel félreérthetetlen beleegyezését adja a rá vonatkozó személyes adatok – teljes körű vagy egyes műveletekre kiterjedő – kezeléséhez.

az egyén saját *privát szférájának* a határai, ábrázolható-e bárki, akár beleegyezésével is olyan helyzetben, ahol például a teste tárgyiasul, vagy ahol a nemi identitását kell feltárnia?

Bármilyen egyszerű megítélésűnek tűnik is előszörre a 234/K/1998 ügy, látni kell, hogy megértésének, és az adatvédelmi ombudsmannak döntésében a helyes jog megtalálásának egy sor jogelméleti előfeltétele van. *Ez rávilágít a tanulmány álláspontjára, hogy minden alkotmányos gyakorlatnak igazolásra van szüksége.* Az ombudsman állásfoglalásának illeszkednie kell egy komplex jogelméleti megközelítésbe. És ez az ombudsmani joggyakorlat a tanulmány állításában alapjogvédő moralista.

A felmerülő morális kérdésben a 234/K/1998 ügy ombudsmani érvelésével szemben álláspontunk az, hogy az emberi méltóság *oszthatatlansági doktrínájából* az is következik, hogy az emberi jogainkról nem lehet lemondani érvényesen, például nem „szerződhetjük felül” a rabszolgaság tilalmát semmilyen szerződéssel. A tanulmány szerzőjének álláspontja Immanuel Kant filozófiájához áll a legközelebb: személyünk fölötti rendelkezés joga az autonómiánkat védi, és önellentmondás volna megengedni, hogy valaki az autonómiáját annak feladására használhassa.⁷⁴ Immanuel Kant szerint minden ember autonóm személyiség, aki képes megválasztani a cselekedeteit, és erkölcsi döntéseket hozni.⁷⁵ Az autonóm személyiség nem pusztán eszköze rajta túlmutató folyamatoknak, hanem öncél. Ezért a személyiség iránti tisztelet megköveteli, hogy ne kezeljük saját céljaink pusztá eszközeként, hanem egyszersmind úgy bánjunk vele, mint öncéllal. Az embernek önmagával is úgy kell bánnia, mint autonóm személlyel. Tehát valamennyiünk önmaga iránti kötelessége, hogy a saját személyét ne degradálja pusztá eszközzé.

Összefoglalva, a 234/K/1998 ügyben a MIÉP parlamenti képviselőjelöltjének a nyilatkozata arról, hogy homoszexuális-e, rámutat az alkotmányos döntés mögött meghúzódó értékválasztásra és morális kérdésekre. A fenti jogesethez fűzött magyarázatunkban rámutattunk, hogy az adatvédelmi kérdés mögött egy komplex jogelméleti kérdés van, a jogelméleti kérdés mögött pedig az emberi életről és méltóságról szóló világnézeti kérdés áll.

2.3.2. Az országgyűlési képviselők kettős állampolgársága

A 975/K/2008 számú ügy a következő példa az ombudsman állásfoglalásának morális értéktartalmára, amelyben szintén egy jobboldali párt 2008-ban azt kezdeményezte, hogy a magyar Országgyűlésben a kettős állampolgárságú képviselők vallják meg többes kötődésüket. Ennek indítéka, hogy ne alakuljon ki többes lojalitás a népképviselői szervek tagjaiban (a magyar Országgyűlésben). Az indítványozó *véleménye szerint fontos*, hogy a legfőbb népképviselői szervek tagjainak valódi lojalitása legyen az általuk képviselt nemzethez. Az indítvány szerint „fontos annak ismerete, hogy a népszuverenitás legfőbb letéteményeseként eljáró országgyűlési képviselőt az állampolgári hűség kizárólag a Magyar

⁷⁴ Lásd *Forgács*: i. m. 2006.

⁷⁵ Kant több művében foglalkozik az emberi méltóság kérdésével, de a legjelentősebb kifejtését állás pontjának az 1785-ben megjelent *Grundlegung der Metaphysik der Sitten* c. művében, *Az erkölcsök metafizikájának alapvetésében* találjuk. (Lásd *Kant*, Immanuel: *Az erkölcsök metafizikájának alapvetése. A gyakorlati ész kritikája. Az erkölcsök metafizikája.* Gondolat Kiadó, Budapest 1991. 42–60. o.) „Kant a morális autonómiára alapozta az emberi méltóságot, és az erkölcsi kiválóságként értett méltóságot a minden ember méltóságára tekintettel megvalósuló, tehát a kategorikus imperatívusznak megfelelő cselekvéshez kapcsolta. Az ember s aját maga adja az erkölcsi törvényt magának, viszont kötvé is van ehhez a törvényhez.” Lásd *Barcsi Tamás*: *Az emberi méltóság filozófiája.* PhD-értekezés 2013. 8. o. <https://pea.lib.pte.hu/bitstream/handle/pea/7961/Barcsi%20T.%20doktori%20dolgozat.pdf?sequence=1> (2022.11.15.)

Köztársaság vagy egyidejűleg más szuverén állam felé is köti”.⁷⁶ Az indítványozó azt is kérdezte az adatvédelmi biztostól, hogy egy képviselő állampolgársága személyes adat-e.

Álláspontunk, hogy ebben az ügyben is jól látszik, hogy az adatvédelmi kérdés nem eldönthető a mögöttes jogelméleti kérdéstől, amely elválaszthatatlan a felmerülő világnézeti kérdés vizsgálatától. (Tudniillik, hogy a többes állampolgárság világnézetileg elfogulttá tesz-e egy képviselőt vagy ellenkezőleg, egyformán lehet lojális a képviselő több nemzetéhez is?)

Az indítvány azt feltételezi, hogy a többes állampolgárság világnézetileg elfogulttá teszi a képviselőt, és megkérdőjelezi, hogy a képviselő egyformán lojális egyszerre több nemzetéhez is. Az érdekesség, hogy az indítványban felvetett kérdésre és az ügy jogszerű elbírálására két, egymásnak homlokegyenest ellentmondó, de egyformán jogszerű legitim értelmezés is lehetséges az adatvédelmi törvény értelmezése során (ez a később tárgyalandó jogi formalizmus tagadására is jó példa), és *előzetes értékválasztás kérdése*, hogy melyik érvelést teszi magáévá az adatvédelmi ombudsman.⁷⁷

Az első érvelés szerint az adatvédelmi törvény (Avtv). 2. § (1) pontja meghatározza a személyes adat fogalmát. Eszerint személyes adat bármely meghatározott (azonosított vagy azonosítható) természetes személlyel (a továbbiakban: érintett) kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható, az érintettre vonatkozó következtetés. A személyes adat az adatkezelés során mindaddig megőrzi e minőségét, amíg kapcsolata az érintettel helyreállítható.⁷⁸ Eszerint az országgyűlési képviselő állampolgárságára vonatkozó adata kizárólag az ő személyes adata, amelyet nem lehet (egyéb, előre meg nem határozott célra) felhasználni. Eszerint az érvelés szerint az adatkezelésnek jogszerű célja is kell, hogy legyen. Az Avtv. 5. § (1)–(2) bekezdései szerint személyes adatot kezelni csak meghatározott célból, jog gyakorlása és kötelezettség teljesítése érdekében lehet. Az adatkezelésnek minden szakaszában meg kell felelnie e célnak.⁷⁹ Az első érvelésből az is következik, hogy a kettős állampolgárságra vonatkozó adat különleges adat is lehet. Ez az adatvédelem nyelvén így hangzik: az állampolgárság kérdése sokszor összefügg, vagy összefügghet a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozással és egyéb világnézeti kérdésekkel. Az Avtv. 2. § 2. pontja különös védelemben részesíti az ún. különleges személyes adatokat. Eszerint „a faji eredetre, a nemzeti és etnikai kisebbséghez tartozásra, a politikai véleményre vagy pártállásra, a vallásos vagy más világnézeti meggyőződésre, az érdekképviselési szervezeti tagságra”⁸⁰ vonatkozó adatok különleges adatok. Az Avtv. 3. § (2) bekezdés a) pontja szerint különleges adat akkor kezelhető, ha az adatkezeléshez az érintett írásban hozzájárult.⁸¹ Az állampolgárság kérdése tehát még különleges adatnak is tekinthető, amely olyan alkotmányos védelem alatt áll, amelynek a megsértése komoly büntetőjogi következményekkel is járhat! A fenti érvelés szerint az indítványt el kell utasítani, mert a képviselő állampolgársága védett személyes adat.

⁷⁶ 975/K/2008-3.

⁷⁷ Az ügy dokumentumainak (dossziájának) tanúsága szerint a két érvelés meg is jelent az ombudsman előkészítő iratai között, majd az adatvédelmi biztos az egyik álláspont mellett döntött a másik rovására.

⁷⁸ A személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény ekkor hatályos 2. § (1) bekezdése szerint a személy különösen akkor tekinthető azonosíthatónak, ha őt – közvetlenül vagy közvetve – név, azonosító jel, illetőleg egy vagy több, fizikai, fiziológiai, mentális, gazdasági, kulturális vagy szociális azonosságára jellemző tényező alapján azonosítani lehet.

⁷⁹ Csak olyan személyes adat kezelhető, amely az adatkezelés céljának megvalósulásához elengedhetetlen, a cél elérésére alkalmas, csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig.

⁸⁰ Az Avtv. 2. § 2. pont.

⁸¹ Az Avtv. 3. § (2) bekezdésének b) pontja szerint akkor is kezelhető különleges adat, ha az nemzetközi egyezményen alapul, vagy Alkotmányban biztosított alapvető jog érvényesítése, továbbá a nemzetbiztonság, a bűnmegelőzés vagy a bűnüldözés érdekében törvény elrendeli; c) egyéb esetekben azt törvény elrendeli.

Amennyiben *világnézeti* álláspontunk szerint a többes állampolgárság az országgyűlési képviselő magyar nemzethez kötődő lojalitását veszélyezteti, akkor a másik, az adatvédelmi törvény alapján egyformán megindokolható érvelés szerint (egyébként ezt választotta a hivatalban lévő adatvédelmi biztos saját hivatalos álláspontjának) az országgyűlési képviselők a választópolgárok felhatalmazása alapján közfeladatot ellátó személyek, akiknek a feladatkörével összefüggő adatai – néhány, törvényben szabályozott esetet kivéve – nyilvánosak. Eszerint az érvelés szerint a közfeladatot ellátó személyek közül az országgyűlési képviselők munkáját övezi a legnagyobb nyilvánosság. Az ekkor hatályos adatvédelmi törvény rendelkezései szerint:

„19. § (1) Az állami vagy helyi önkormányzati feladatot, valamint jogszabályban meghatározott egyéb közfeladatot ellátó szerv vagy személy (a továbbiakban együtt: szerv) a feladatkörébe tartozó ügyekben köteles elősegíteni és biztosítani a közvélemény pontos és gyors tájékoztatását. 19 (3) Az (1) bekezdésben említetteknek lehetővé kell tenniük, hogy a kezelésükben lévő közérdekű adatot bárki megismerhesse. 19. (4) Ha törvény másként nem rendelkezik, közérdekből nyilvános adat az (1) bekezdésben meghatározott szervek feladat- és hatáskörében eljáró személy feladatkörével összefüggő személyes adata, továbbá egyéb, közfeladatot ellátó személy e feladatkörével összefüggő személyes adata. Ezen adatok megismerésére e törvénynek a közérdekű adatok megismerésére vonatkozó rendelkezéseit kell alkalmazni.”

Az ombudsman érvelésében – az adatvédelmi törvény idézett rendelkezésein túl – álláspontját alátámasztják az Országgyűlés működését és a képviselők tevékenységét szabályozó egyéb normák (mindenekelőtt a Magyar Köztársaság Alkotmánya, a Hárszabály, a képviselők jogállásáról szóló ekkor hatályos 1990. évi LV. törvény).

Az ombudsman álláspontja szerint a képviselők esetében a kettős állampolgárságra vonatkozó adat nyilvánossága nem sérti az érintett magánszféráját, ezért nem indokolt a személyes adatok védelmére vonatkozó, az Alkotmányban és az adatvédelmi törvényben lefektetett adatvédelmi szabályok alkalmazása.

Ezért, az állásfoglalás szerint, az országgyűlési képviselők kettős állampolgárságára vonatkozó adat az Avtv. 19. § (4) bekezdése körébe tartozó, közérdekből nyilvános (egyébként nyilvános személyes) adat. Ez azt jelenti, hogy a képviselők állampolgárságára vonatkozó tájékoztatást az ilyen adatot kezelő szervek (jelen esetben az Országgyűlés) és maguk a képviselők mint közfeladatot ellátó személyek is kötelesek bárki számára megadni. Az ombudsman érvelése szerint „a képviselők esetében a kettős állampolgárságra vonatkozó adat nem tekinthető kizárólag a magánélet részének, az ilyen adat nyilvánossága nem sérti az érintett magánszféráját, személyes integritását, ezért nem indokolt a személyes adatok védelmére vonatkozó, az Alkotmányban és az Avtv.-ben lefektetett szabályok alkalmazása”.⁸²

Az adatvédelmi ombudsman szerint a kettős állampolgárság az adott személy számára nemcsak több jogosultságot, de esetleg több kötelezettséget is jelent, mely utóbbiak teljesítése befolyással lehet képviselői feladatai ellátására is. Ennyiben olyan személyes adatról van szó, amely a köztevékenységgel összefügg.⁸³

⁸² 975/K/2008-3.

⁸³ 975/K/2008-3.

Összefoglalva, az adatvédelmi ombudsman a 975/K/2008 ügyben az indítványban megfogalmazott kettős állampolgárság nyilvánossága mellett foglalt állást. Érdemes kiemelni, hogy az ügy elbírálásában szintén szerephez jut az alkotmányos tesztek (álláspontunk szerint sokszor szubjektív) használata, mert az ügy nem eldönthető a személyes adatok és a nyilvánosság közötti mérlegelés nélkül. Erről a formalizmus és az adatvédelmi ombudsman kapcsolatában még lesz szó.

2.3.3. Az éhségstrájkoló HIV-prevenációs aktivista

Az adatvédelmi ombudsman morális jogértelmezésében figyelemre méltó az ombudsman állásfoglalása és levélváltása egy éhségstrájkoló HIV-prevenációs aktivistával (855/A/1997). Az éhségstrájkoló politikai-morális üzenete, hogy nem ért egyet az ekkor elrendelt anonim HIV szűrés megszüntetésével. Itt az ombudsman nem is titkolja morális elkötelezettségét: az ombudsman állásfoglalásában „kéri” az indítványozót, hogy „ne tegye kockára egészségét a HIV-fertőzöttek iránt érzett felelősségétől indítva”. Helyette az ombudsman azt javasolja, hogy az éhségstrájkoló „és aktivista társai az új helyzetben összpontosítsák erőfeszítéseiket arra, hogy a HIV-fertőzöttek és az AIDS-betegek adatait az egészségügyi ellátóhálózatban a legszigorúbb orvosi titokként kezeljék [...]”.

A tényállás háttérében az az eldöntendő kérdés állt, hogy „a szűrésen pozitív HIV-teszt eredményt kapó személyek kilétének kötelező felfedését az egészségügyi és a hozzájuk kapcsolódó személyes adatok kezeléséről és védelméről szóló 1997. évi XLVII. törvény 15. § (6) bekezdése” előírja-e? Az ombudsman állásfoglalásában hangsúlyozza, hogy „e törvény kormányzati előkészítése és parlamenti vitája során mindvégig az anonim HIV-szűrés fenntartása mellett érvelt”.

Az adatvédelmi ombudsman maga is elismeri, hogy a kérdés eldöntése előzetes értékválasztástól függ: „elismerem, hogy mindkét megoldás mellett súlyos érvek szólnak, mégis a szűrésre jelentkezők anonimitásának fenntartása mellett foglaltam és foglalkozom ma is állást [...]”.⁸⁴ Az üggyhöz tartozóan hangsúlyozni kell, hogy a valóságban vitatható, hogy a fertőző betegségek, különösen az AIDS és HIV visszaszorítása akkor hatékony, ha a HIV-fertőzöttek beazonosíthatóak, vagy akkor, ha anonimak. A mai SARS-CoV-2 (Covid-19) koronavírus elleni küzdelemben hatékony módszernek az érintettek beazonosítása és a kontaktkutatások bizonyultak, amelyek szükségszerűen személyes adatok kezelésével járnak. A közegészségügyi érdeket elvileg (alkotmányos mérlegelés alapján) felülírhatja az érintett betegek személyes adatok védelméhez való joga, az anonim HIV-szűrés esetén az adatvédelmi ombudsman érvelése erre alapult.⁸⁵ Nem biztos azonban, hogy ugyanez az érvelés huszonöt évvel később, egy másik világjárvány esetén (ugyanolyan súlyú alkotmányos mérlegelés esetén) megegyező eredményt hozna.

2.3.4. A jó dolgozó és a rossz dolgozó megítélése

Szintén morális jogértelmezésen alapul az az ügy, amelyben az adatvédelmi biztos kifejti, hogy a „jó dolgozó és a rossz dolgozó jogai azonosak”. Az ombudsman szerint „[...] nincs

⁸⁴ 855/A/1997 állásfoglalás. Az ügy utóéletéhez tartozik, hogy az egészségügyet és a társadalombiztosítást érintő törvények módosításáról szóló, T/1107. számú törvényjavaslat véleményezésekor 2002-ben az adatvédelmi biztos az Országgyűlés emberi jogi, kisebbségi és vallásügyi bizottsága előtt szóban és írásban fejtette ki a fertőző betegségek, ezen belül a HIV szűrővizsgálatához kapcsolódó személyes adatkezelés szabályozására vonatkozó észrevételeit, melyek megegyeznek a 855/A/1997 ügy megállapításaival.

⁸⁵ Más kérdés, hogy az ombudsman érvét a jogalkotó nem osztotta.

olyan törvény vagy más jogszabály, amely a »rossz dolgozó« fogalmát meghatározná, vagy ezt a kifejezést használná (ahogyan a »rossz főnök« vagy »rossz munkáltató« sem jogi kategória).⁸⁶ Ezért az ombudsman érvelésében jogszerűen járt el az a közalkalmazott, aki nem adott arról tájékoztatást, hogy a beosztott dolgozót miért bocsátotta el. Az adatvédelmi biztos morális álláspontja összefoglalva az, hogy „a rossz dolgozó és a jó dolgozó jogai azonosak”.⁸⁷ Ugyanis „amennyiben az elbocsátás a dolgozó hibájából történt, ez nem lehet akadálya annak, hogy később egy másik munkahelyen »jó dolgozó« váljon belőle”. Az ombudsman – szellemes megfogalmazásában – a „törvény” (illetve a törvények: különösen a Munka Törvénykönyvéről szóló ekkor hatályos 1992. évi XXI. törvény, valamint a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvény) nem a „rossz dolgozó” jogait védi, hanem minden dolgozóét!

2.3.5 Közérdekű panaszbejelentő

Az adatvédelmi biztos első ciklusára esett a 833/K/2000 számú ajánlás, amely a közérdekű bejelentőt, illetve a panasztevőt részesítette védelemben. Az adatvédelmi ombudsman értékítéletében (amely kétségkívül az alapjogok morális olvasatában védhető)⁸⁸ a közérdekű bejelentőt a hatályos törvények nem védték kellőképpen. Az indítványozók közérdekű bejelentést tettek, pontosan, a polgármesteri hivatalhoz bejelentéssel (panasszal) fordultak.⁸⁹ A jogsértés feltárása érdekében az eljáró hatóság vizsgálatot kezdett, amelyben – tulajdonképpen véletlenül, sajnálatos módon - a bejelentők kilétét felfedték. Ennek eredményeként több panaszost fenyegetés, sértés, illetve egyéb hátrány ért. Az ügyben az ombudsman olyan megoldást keresett, amely az ekkor hatályos Közérdekű Bejelentésekről, Javaslatokról és Panaszokról szóló 1977. évi I. törvény (a továbbiakban: Ptv.) szabályaival szemben is megállapítja a közérdekű bejelentők védelmét. Ennek okát maga az adatvédelmi ombudsman adja meg érvelésében, ahol a jogállamiságról vallott felfogását fejtegeti: „alapvető követelmény, hogy az egyén félelem nélkül, szabadon, önszántából, személyes biztonságának tudatában, magánéletét megóvva cselekedhessen a saját és a köz ügyeiben.”⁹⁰ Ez a kétségtelenül helyes megállapítás, egyértelműen kívül esik az adatvédelmi jog dogmatikáján.⁹¹ Az ekkor hatályos Ptv. egyértelműen fogalmaz: eszerint a közérdekű bejelentőnek kell kifejezetten kérnie az eljárás során, hogy ne fedjék fel kilétét. Sőt, ha a vizsgálat érdeke megkívánta, akkor a kérelem ellenére nyilvánosságra kerülhetnek a bejelentő személyes adatai.⁹² Az adatvédelmi biztos a következőképpen érvel: „a Ptv. fenti szabályai alapján a bejelentőnek kell megtiltania a rá vonatkozó adatoknak a vizsgálat során történő kezelését, például továbbítását, nyilvánosságra hozatalát. Ha a bejelentő nem él ezzel a

⁸⁶ 578/A/1999.

⁸⁷ 578/A/1999.

⁸⁸ Az értékválasztás kéréséről fent részletesen szoltunk

⁸⁹ A bejelentés különösen személyek, szervezetek és hatóság ellen is irányult.

⁹⁰ 833/K/2000.

⁹¹ Érdekes az ügy utóélete: a biztos idézett ajánlásában kezdeményezte az Igazságügyi Minisztériumnál, hogy a Ptv. szabályait módosítsák. Erre azért nem lett volna szükség, mert az adatvédelmi törvény primátusát maga a biztos állapította meg a Ptv.-vel szemben. A minisztérium válaszában pedig, ahelyett, hogy az adatvédelmi törvény magasabbrendűségét precedens szerűen elismerte volna egy gyors jogszabály-módosítással (nem érdeke a minisztériumnak hogy ilyen esetekben a saját jogszabályát lerontsa), éppen ellenkezőleg, arra hivatkozott, hogy az adatvédelmi törvény a „lex posteriori” elve alapján dominál, tehát felesleges törvényt módosítani.

⁹² Ptv. 15. § (1) bekezdése: A közérdekű bejelentést (javaslatot) tevő kérheti, hogy az eljárás során ne fedjék fel személyét. Ennek a kérelemnek - ha a vizsgálat eredményessége más nem kíván - eleget kell tenni. Ezt tovább bonyolítja, hogy az akkor hatályos Államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény (a továbbiakban: Áe.) szerint az államigazgatási eljárás az ügyfél kérelmére, bejelentésére, nyilatkozatára vagy hivatalból indul meg és egy szót sem szól arról, hogy az ügyfél kérheti, hogy személye titokban maradjon. (Áe. 13. § (1) bekezdése)

lehetőséggel, sérelem érheti. (..).⁹³ Az ekkor hatályos az államigazgatási eljárás általános szabályairól szóló 1957. évi IV. törvény (a továbbiakban: Áe.) szerint az államigazgatási eljárás az ügyfél kérelmére, bejelentésére, nyilatkozatára vagy hivatalból indul meg és az Ae. egy szót sem szól arról, hogy az ügyfél kérheti, hogy személye titokban maradjon.⁹⁴ Az ombudsman a továbbiakban saját értékítélete alapján szabadon mérlegeli a fennálló jogszabályi hivatkozást: „Bár az 1977 óta hatályban lévő Ptv. lehetővé teszi az érintett számára az adatai feletti rendelkezést, ez mégsem felel meg az alkotmány és az Avtv. követelményeinek.”⁹⁵ – írja az adatvédelmi ombudsman. Ebből az adatvédelmi biztos a következő következtetést vonja le: „az érintett önrendelkezése hiányában az Avtv. védelmi rendszerének kell érvényesülnie (...)”.⁹⁶ A biztos az Alkotmánybíróság dogmatikájára épít, de nem hivatkozik egyetlen AB határozatra sem, amikor egyenesen az alkotmány 59. §-t hívja föl: „álláspontom szerint nincs olyan alkotmányos indok, közérdekből elérni kívánt cél, amely indokolná az érintettek személyes adatainak nyilvánosságra kerülését, s így személyes adataik védelméhez fűződő joguk korlátozását. Az információs önrendelkezési jog alkotmányos követelménye (alkotmány 59. §) alapján olyan törvényi szabályozás és értelmezés fogadható el, melyben fő szabály a bejelentő személyes adatainak védelme.”⁹⁷ Jól látszik az ügyben, hogy az adatvédelmi ombudsman az adatvédelmi törvény 1. § (2) bekezdésében megfogalmazott primátusára épít egy élő jogszabály derogálása érdekében. Nevezetesen, a Ptv. élő rendelkezéseivel szemben az Avtv. magasabb védelmi szintet biztosító rendelkezéseit alkalmazza. Ez az aktivizmus alátámasztja a tanulmány érvelését az ombudsman jogértelmezésének karakteréről. Törvénypozitívista felfogásban ugyanis az lenne a megoldás, hogy ha a jogalkotó az adatvédelmi törvény rendelkezéseivel ellentétes rendelkezést állapít meg valamely másik törvényben, akkor törvényi kollízió jön létre, amelynek feloldására – alkotmányos jog vagy érték sérelme esetén – az Alkotmánybíróság hivatott. Ezt a helyzetet az adatvédelmi ombudsman is felismeri, de nem kis aktivizmussal, a konfliktus feloldására saját magát tartja a legalkalmasabbnak: „A jogállamiság egyik alapvető követelménye, hogy a panasztételhez és a személyes adatok védelméhez való alkotmányos jogot bárki egyszerre, a két alkotmányos jog bármelyikének sérelme nélkül gyakorolhassa, esetleges konfliktusuk esetén pedig a korlátozás arányosságát kell biztosítani”.⁹⁸

Érdekes az ügy utóélete: az adatvédelmi ombudsman az idézett ajánlásában kezdeményezte az Igazságügyi Minisztériumnál, hogy a Ptv. szabályait módosítsák. Erre álláspontunk szerint azért nem lett volna szükség, mert az adatvédelmi törvény primátusát maga az adatvédelmi ombudsman az ajánlásban megállapította a Ptv.-vel szemben. A minisztérium válaszában pedig, ahelyett, hogy az adatvédelmi törvény magasabbrendűségét precedens-szerűen elismerte volna egy gyors jogszabály-módosítással (nem érdeke a minisztériumnak hogy ilyen esetekben a saját jogszabályát lerontsa), éppen ellenkezőleg, arra hivatkozott, hogy az adatvédelmi törvény a „lex posteriori” elve alapján dominál, tehát ezért felesleges törvényt módosítani.

A jogértelmezés nyitott voltát (és az adatvédelmi ombudsman sajátos morális jogértelmezését) jól jelzi, hogy az előző pontban ismertetett közérdekű bejelentések ügyében hozott állásfoglalással homlok egyenest ellenkező következtetésre jutott az adatvédelmi

⁹³ 833/K/2000.

⁹⁴ Áe. 13. § (1) bekezdése

⁹⁵ 833/K/2000.

⁹⁶ 833/K/2000.

⁹⁷ 833/K/2000. „A jogbiztonság érvényesítése és az alkotmányos jogok biztosítása a jogalkalmazó számára nehézséget okoz, amikor e két jog érvényesítése a hatályos törvények alapján kerül összeütközésbe”. [...]

⁹⁸ [833/K/2000].

ombudsman egy másik közérdekű bejelentési ügyében, a 273/K/1998 ügyben és elmarasztalt egy bejelentőt. (a panasz bejelentő a rendelkezésre álló iratok alapján rosszhiszemű panaszos volt, sőt talán rágalmozó is). Az ombudsman érvelésében az előbb ismertetett ügygel ellentétesen úgy ítéli meg, hogy az adatkezelés jogalapja, (az adatvédelmi törvény szerinti) 'törvényes felhatalmazás' melyet maga a Ptv. ad.⁹⁹ Csakhogy az előző pontban az adatvédelmi ombudsman a törvényes jogalapot nem látta igazolhatónak. Az adatvédelmi biztos érvelésében „mindezekre tekintettel – kérdésére adott válaszom összefoglalásaként – megállapítható, hogy a rágalmozót nem védi a törvény (sem az Avtv., sem a Ptv.).”¹⁰⁰

2.3.6. Az inkubátorba helyezett csecsemő

Álláspontunk szerint úgyszintén az alkotmányos döntés morális tartalmát bizonyítja a 255/K/2000 állásfoglalás, amelyben az ombudsman védte az inkubátorba helyezett csecsemőket és az édesanyjukat. Az állásfoglalás céljának morális tartalma igazolható. Az állásfoglalás szerint az „újszülöttjükről lemondó anyák névtelenségét, büntetlenségét biztosítani kellene”.¹⁰¹ Ugyanakkor az állásfoglalás aktivizmusát jól jelzi, hogy nem is próbálja tisztázni, hogy az inkubátorba helyezett csecsemők kérdése mennyiben adatvédelmi kérdés, és mennyiben tartozik az adatvédelmi törvény hatálya alá. Az állásfoglalás szerint „a kórházak, közvélemény által is ismert, kétségkívül humánus indíttatású gyakorlatának – amely során a kórházak bejáratánál elhelyezett inkubátorral kívánnak segíteni azokon az anyákon, akik a nem kívánt gyermekükről így mintegy lemondhatnak anélkül, hogy a gyermek testi épsége veszélybe kerülne – a célja a csecsemőgyilkosságok megelőzése. A büntetőjog azonban mind az anya, mind a kórház felelősségre vonását kilátásba helyezi,¹⁰² emiatt előfordulhat, hogy az inkubátorokat nem veszik igénybe, ami ellentétben állna a gyermek élethez való jogával.

Az állásfoglalás morális helytállása mellett azonban annak jogi érvelése gyenge lábakon áll. Ugyanis, ha analitikusan végigvesszük az érvelést, akkor sem a gyermek élethez való joga, sem az anya névtelenséghez való joga nem érinti a személyes adatok védelmét, sem a közérdekű adatok nyilvánosságát. Másrészt, a tanulmány szerzőjének érvelése szerint a csecsemő inkubátorba helyezése nem adatvédelmi kérdés.

Ugyanakkor érdemes rámutatni a tanulmány korábbi érvelésére, miszerint a társadalmi-morális kérdések az adatvédelmi ombudsman gyakorlatában gyakran váltak adatvédelmi kérdéssé, tulajdonképpen az adatvédelmi ombudsman aktivizmusában „adatvédelmesítette” a polémiát. Azt is állítottuk, hogy az adatvédelem nyelvezete alkalmas arra, hogy ezeket a

⁹⁹ Jelen ügyben a hivatkozott Ptv. 15. §-ának (3) bekezdése (..) „felhatalmazást ad a rosszhiszemű bejelentő adatainak megismerésére: 'Ha nyilvánvalóvá vált, hogy a bejelentő rosszhiszeműen járt el – a felettes szerv vezetőjének előzetes hozzájárulásával, illetőleg a további eljárás kezdeményezésére jogosult személy kérelmére –, fel kell fedni kilétét'.

¹⁰⁰ A biztos álláspontja szerint: „A beadványához mellékelte – APEH-től származó – levélben nem található hivatkozás a személyes adatok védelméről és a közérdekű adatok nyilvánosságáról szóló 1992. évi LXIII. törvényre (a továbbiakban: Avtv.). A levélben az 1977. évi I. törvény egyik szabályát említi az igazgatóhelyettes. Ez utóbbi törvény (a továbbiakban: Tv.) a közérdekű bejelentésekről, javaslatokról és panaszokról szól”. [...] Az Avtv. 3. § (1) bekezdése szerint személyes adatot akkor lehet kezelni (ide értve az adatok felvételét, tárolását és továbbítását is), ha ahhoz az érintett hozzájárult, illetve törvény, vagy törvényi felhatalmazás alapján helyi önkormányzati rendelet azt elrendeli.

¹⁰¹ Érveit megismétli az adatvédelmi ombudsman az OBH 6580/2001 sz. ügyben kiadott általános ombudsmani és adatvédelmi biztos közös jelentésben.

¹⁰² Az ekkor hatályos Btk. 193. § (1) bekezdése szerinti családi állás megváltoztatásának büntetét az anya megvalósítja, a kórház pedig, amely az inkubátort az épület bejáratánál elhelyezi, e bűncselekmény büntetőjogi alakzatát valósítja meg.

társadalmi vitákat artikulálja. És ez valóban így van. Az édesanya névtelensége – némi aktivizmussal – tekinthető adatvédelmi kérdésnek. Csak meg kell fordítani az adatvédelmi törvény logikáját. Ha az adatvédelmi törvény szigorúan védi a személyes adatokat, tehát mindenki a saját adatával maga rendelkezhet (márpedig az Avtv. így rendelkezik), akkor ebből az is levezethető, hogy valaki nem kíván rendelkezni a személyes adatáról, anonim akar maradni. Személyes adat az ekkor hatályos adatvédelmi törvény szerint a természetes személlyel kapcsolatba hozható adat, az adatból levonható (az érintettre vonatkozó) következtetés. Ebben az érvelésben a személyre levonható következtetés hiánya az adatvédelmi vizsgálat tárgya.

Az ombudsman így rendelkezik: „mindezekre tekintettel az újszülöttek életének védelme érdekében kezdeményezzük [...] olyan jogszabály alkotását, amely a családjogi szabályoknak megfelelően (például örökbefogadással) történő családi állás megváltoztatásához hasonlóan a csecsemőnek a kórházak bejáratánál való elhelyezését nem rendeli büntetni”.¹⁰³ Az adatvédelmi érvelését így fejezi be az adatvédelmi biztos: „összefoglalóan álláspontom az, hogy a beadványában jelzett kérdések jogszabályi rendezést igényelnek, ezt a közeljövőben kezdeményezni fogom a jogalkotónál. [...] aggályaival egyetértek: azokon a településeken is ugyanolyan fontosnak tartom a gyermekéről lemondani kényszerülő anya bizalmának megtartását, jogai védelmét (elsősorban a gyermek életben maradása miatt), ahol a kórház elé nincs kitéve inkubátor”.¹⁰⁴

Fontos megjegyezni még egyszer, hogy a tanulmány érvelésében az anya bizalmának a megtartása és a gyermek életének a védelme semmi esetre sem az adatvédelem és az információszabadság alapjogából levezethető követelmény. Ugyanakkor az állásfoglalás valóban alkalmas arra, hogy az adatvédelem nyelvére lefordítson, „dekódoljon” egy lényegében nem adatvédelmi kérdést. Az adatvédelmi ombudsman érvelése ugyanis alapulhat arra, hogy az ekkor hatályos szabályok szerint azok az anyák, akik újszülöttüket a kórházban hagyják, vagy a kórház bejáratánál elhelyezett inkubátorba helyezik, nem maradhatnak névtelenek, mert az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló ekkor hatályos 2/1982. (VIII. 14.) MTTH rendelkezés (a továbbiakban: Ar.) 55. § (2) bekezdésének megfelelően az anyakönyvvezető a gyermek adatainak megállapítására a rendőrség bevonásával vizsgálatot kezdeményezhet. Ezzel szemben – a jogforrási hierarchiában kétségkívül magasabb helyet elfoglaló – ekkor hatályos Anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről szóló 1982. évi 17. törvényerejű rendelet (a továbbiakban: At.) nem tesz említést a rendőrség bevonásáról, a 12. § (1) bekezdés szerint az anyakönyvvezető a hiányzó adatok pótlásáról hivatalból intézkedik.

Az ekkor hatályos rendőrségi törvény 90. § (1) bekezdés *a)–j)* pontjaiban (a rendőrség államigazgatási adatkezelése körének felsorolásában) sem szerepel az ismeretlen újszülöttnék és szüleinek a személyes adatai megállapítása céljából történő adatkezelés.

Összességében, a tanulmány szerzőjének álláspontja, hogy az adatvédelmi ombudsman azért próbálja kiterjeszteni érvelésében mandátumát az adott ügyre, mert morális álláspontja szerint – amit egyébként kifejt és vállal az ombudsman az üggyhez tartozó érvelésében – az újszülöttek életének a védelme ezt megköveteli, a nehéz helyzetben lévő anyákkal szemben pedig az inkubátor humánus megoldás.

2.3.7. Diákok drogtesztre való kötelezése

¹⁰³ 255/K/2000 állásfoglalás.

¹⁰⁴ 255/K/2000 állásfoglalás.

Szintén jól példázza a döntés értéktartalmát a 49/K/2002 állásfoglalás, amelyben az adatvédelmi ombudsman megtiltotta(!), hogy egy budapesti középiskolában a diákokat az osztályfőnökük kábítószer-fogyasztásukról kikérdezze. Az osztályfőnök a diákoknak azt mondta, hogy az iskolaorvosnak továbbítja a nyilatkozatokat, aki segítséget nyújt a kábítószer-problémák leküzdésében. Négy diák bevallotta, hogy fogyasztottak korábban kábítószernek minősülő cigarettát. Az osztályfőnök az információt, ígéretével ellentétesen, az igazgatónak továbbította, aki kötelezte az érintett diákokat, hogy hozzanak igazolást egy drogambulanciáról, hogy nincs kóros szenvedélybetegségük.¹⁰⁵

Az adatvédelmi ombudsman az ügybe beavatkozott, munkatársai jelenlétében az osztályfőnököt kötelezte, hogy semmisítse meg a drogfogyasztást elismerő diákok nyilatkozatait, és megígértette, hogy ezeket a diákokat semmiféle hátrány sem érheti nyilatkozatuk miatt.

Sőt, az ombudsman azt is megállapította állásfoglalásában, hogy az iskola nem végezhet drogtesztet a diákokon. „Az iskola nem kötelezheti tanulóit arra, hogy alávegyék magukat a kábítószer-fogyasztás ellenőrzésének, mert ilyen vizsgálat végzésére sem az iskolának, sem az iskola dolgozóinak nincs törvényi felhatalmazása.”¹⁰⁶

Álláspontunk a tanulmányban, hogy természetesen minden ilyen ügynek van vagy lehet adatvédelmi dimenziója, azonban a kábítószer-fogyasztás és az iskola kapcsolata számos más alapjogot jobban érint, a diákok egyes egészségügyi önrendelkezési jogától kezdve az iskolában kötelezően elrendelhető vizsgálatok és a diákjogok kapcsolatáig. Illetve a nyomozati szervek vizsgálati jogosultságát is érinti az ügy, amennyiben az iskola nem bűnüldöző szerv, az ügyben eljárni a rendőrség jogosult. Az adatvédelmi ombudsman azonban fontosnak tartotta a kérdést „eladatvédelmesíteni” annak érdekében, hogy a diákok *jogvédelmét biztosíthassa*, sőt az ombudsman munkatársai proaktív módon hozzájárultak a bizonyítékok megsemmisítéséhez (ez az adatvédelmi törvényből nem következik). Illetve az ombudsman munkatársai megígértették az iskolával, hogy nem szankcionálja az érintett diákokat. Egy ilyen ígéret értelemszerűen nem következik az adatvédelmi törvényből, de következhet az adatvédelmi ombudsman *morális* jogértelmezéséből.

ÖSSZEFOGLALÁS

Álláspontunk szerint az ismertetett jogesetek (országgyűlési képviselők kettős állampolgárságának megítélése, a MIÉP képviselőjelöltjeinek szexuális orientációját feltáró kérdések, az éhségstrájkoló HIV prevencionista küzdelmei, a jó dolgozó és rossz dolgozó megítélése, a közérdekű panasz bejelentő ügye, az inkubátorba helyezett csecsemők védelme, a diákok drogtesztre való kötelezése) igazolják *in abstracto* megfogalmazott állításunkat, hogy az adatvédelmi ombudsman joggyakorlata morális jogértelmezésre épül. Fontos kiemelni, hogy az ismertetett ügyek *jellegadóak*, a felsorolás folytatható lenne további ügyekkel. A tanulmány arra irányítja rá a figyelmet, hogy a közös az elemzett ügyekben az, hogy „önmagukban” értelmezhetetlenek, ha megfosztjuk őket az adatvédelmi ombudsman jogfelfogásától, attól a kontextuális kerettől, amelyben a joggyakorlat vizsgálható.

¹⁰⁵ Lásd *ABI 2002-es beszámoló*. Elektronikus formátum, 159–160. o. <https://www.naih.hu/files/Adatvedelmi-biztos-beszamolaja-2002.PDF>. (2022.11.15.)

¹⁰⁶ Lásd *ABI 2002-es beszámoló*. Elektronikus formátum, 160. o. <https://www.naih.hu/files/Adatvedelmi-biztos-beszamolaja-2002.PDF>. (2022.11.15.)

© Bán-Forgács Nóra

MTA Law Working Papers

**Kiadó: Társadalomtudományi Kutatóközpont (MTA Kiválósági
Kutatóhely**

Székhely: 1097 Budapest, Tóth Kálmán utca 4.

Felelős kiadó: Boda Zsolt főigazgató

Felelős szerkesztő: Kecskés Gábor

Szerkesztőség: Hoffmann Tamás, Mezei Kitti, Szilágyi Emese

Honlap: <http://jog.tk.mta.hu/mtalwp>

E-mail: mta.law-wp@tk.mta.hu

ISSN 2064-4515